

DYREVELFERDSLOVENS VERN MOT FJERNING AV KROPPSDELER PÅ FRISKE DYR

Universitetet i Oslo
Det juridiske fakultet

Kandidatnummer: 609
Leveringsfrist: 25.11.2009

Til sammen 16 882 ord

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>1</u>
1.1	Tema og aktualitet	1
1.2	Avgrensninger	2
1.3	Hovedproblemstilling og det videre opplegget	2
<u>2</u>	<u>RETTSKILDER</u>	<u>3</u>
2.1	Norsk intern rett	3
2.2	Internasjonal rett	4
<u>3</u>	<u>HISTORISK UTVIKLING</u>	<u>6</u>
3.1	Utviklingen av dyrevern generelt	6
3.2	Utviklingen av vern mot kirurgiske inngrep spesielt	8
3.2.1	Begrensninger for kirurgi på friske dyr	8
3.2.2	Hvem kan utføre inngrepet –med eller uten bedøvelse og smertestillende	9
<u>4</u>	<u>DYREVELFERDSLOVENS VERN MOT FJERNING AV KROPPSDELER PÅ FRISKE DYR</u>	<u>11</u>
4.1	Formålsbestemmelsen § 1	11
4.2	Generelt om behandling av dyr § 3	15
4.3	Forbudet mot operative inngrep og fjerning av kroppsdelar på friske dyr	21
4.3.1	Første ledd om utførelse og ivaretagelse av funksjonsevne og livskvalitet	22
4.3.2	Tredje ledd om bedøvelse og smertelindring	26
4.3.3	Annet ledd, første punktum som krever forsvarlig grunn ut fra dyrets helse	28

4.3.4	Annet ledd, annet og tredje punktum, unntak fra forbudet nedfelt i loven	32
4.4	Unntak fra forbudet nedfelt i forskrifter	56
<u>5</u>	<u>KONKLUSJON</u>	<u>57</u>
<u>6</u>	<u>LITTERATURLISTE</u>	<u>59</u>
6.1	Lover	59
6.2	Konvensjoner	59
6.3	Forarbeider og etterarbeider	60
6.4	Forskrifter	61
6.5	Rettspraksis	61
6.6	Juridisk teori	61
6.7	Artikler og internetthenvvisninger	62

1 Innledning

1.1 Tema og aktualitet

Temaet for oppgaven er dyrevelferdslovens vern mot kirurgi og fjerning av kroppsdelar på friske dyr. Denne loven ble sanksjonert 19. juni 2009, og trer i kraft 1. januar 2010.¹

Hovedreglen etter dyrevelferdsloven § 9 annet ledd er at kirurgi og fjerning av kroppsdelar på friske dyr er forbudt. Dette følger av at slike inngrep er betinget av en forsvarlig helsemessig grunn. Bestemmelsen har imidlertid på nærmere vilkår gjort unntak fra kravet om forsvarlig helsemessig grunn når det gjelder merking, kastrering og avhorning. Disse unntakene vil være sentrale i oppgaven, spesielt unntakene om avhorning og kastrering. Ved vurderingen av hva som er forsvarlig helsemessig grunn er også flere andre inngrep relevante. Det rettslige utgangspunktet for oppgaven vil være dyrevelferdslovens § 9. Både for å belyse innholdet i § 9, og for å få frem endringer i rettstilstanden, omtales også aktuelle bestemmelser fra dyrevernsloven som oppheves ved ikrafttredelsen av dyrevelferdsloven.²

Kirurgi og fjerning av kroppsdelar på friske dyr er i mange sammenhenger kontroversielt, mens det på andre områder har nokså bred aksept i samfunnet. For eksempel er det fra flere hold reist sterke innvendinger mot rutinemessig kastrasjon av grisunger, mens det oppfordres til kastrasjon av katt.³ Dyrevelferdsmyndighetene, dyrevernsorganisasjoner og Rådet for dyreetikk er prinsipielt skeptiske til kirurgi og fjerning av kroppsdelar på friske dyr for å tilpasse dem levemiljøet de tilbys.⁴ Dette har blant annet gitt seg utslag i

¹ Besl.O.nr.77 (2008-2009)

² Lov 20.12.1974 nr.73

³ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s.38-39

⁴ Ot.prp.nr.68 (1999-2000) s.2, Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s.38

lovregulering og tolkninger fra dyrevelferdsmyndighetene, og uttalelser fra Rådet for dyreetikk.⁵

Dyrevelferdsmessig har oppgavens tema særlig aktualitet fordi slike inngrep medfører både fysiske og mentale belastninger for dyret. Dette gjelder ikke bare i forbindelse med inngrepet, men også i etterkant. Også endringer i dyrets egenskaper og personlighet er relevant. Aktualiteten kan også ses i lys av at temaet berører mange dyr og dyreholdere, og at rettstilstanden er til dels uklar og vanskelig å få oversikt over. Det er ulike hensyn som skal avveies mot hverandre og adgangen varierer mellom ulike dyrearter og i forhold til andre faktiske forskjeller, som for eksempel forskjeller i driftsopplegget. Det er dermed behov for og nyttig med rettslige avklaringer.

1.2 Avgrensninger

I denne oppgaven har jeg valgt å fokusere på det rettslige vernet til produksjonsdyrene, først og fremst storfe, småfe, gris og tamrein. Andre dyr vil imidlertid bli benyttet som eksempler der det passer. Etter § 13 kan det i forbindelse med forsøk, undervisning og medisinsk virksomhet gis tillatelse til å utføre inngrep som er forbudt etter § 9. Kirurgi på forsøksdyr med hjemmel i § 13 vil ikke bli omtalt. Lovens åpning for unntak og regulering gjennom forskriftshjemmelen vil bare bli omtalt kort. Det er fordi lovens oppstilte unntak om avhorning og kastrering er de mest sentrale unntakene, og dermed krever grundig behandling. Av samme grunn vil jeg heller ikke gå i dybden på unntaket om merking, men heller gi en oversikt over regelverket.

1.3 Hovedproblemstilling og det videre opplegget

Hovedproblemstillingen i oppgaven er hvilket vern friske dyr har mot å få fjernet kroppsdelar etter dyrevelferdsloven. Et sentralt spørsmål er hvor reelt rettslig vern loven stiller opp der det foreligger interessekonflikt. Det tas sikte på å undersøke når hensynet til individets interesser slår gjennom fremfor hensynet til andre dyr eller menneskelige interesser.

⁵ Rådet for dyreetikk (2001), Statens dyrehelsetilsyn (2002)

Jeg vil begynne med å gi en oversikt over rettskildene som blir benyttet i oppgaven i kapittel 2. I kapittel 3 gis en kort historisk fremstilling av dyrevern i norsk rett. Først utviklingen av dyrevern generelt, og deretter om utviklingen av kirurgiske inngrep på friske dyr spesielt. Lovens materielle vern mot fjerning av kroppsdeler på friske dyr behandles i kapittel 4. Først presenteres formålsbestemmelsen og den generelle bestemmelsen om behandling av dyr fordi disse vil være førende for tolkningen av § 9 (4.1 og 4.2). Deretter gjøres det rede for § 9 første og tredje ledd fordi disse bestemmelsene har betydning for forståelsen av oppgavens hoveddel (4.3.1 og 4.3.2). Hoveddelen inneholder en analyse av § 9 annet ledd om når kirurgiske inngrep har en forsvarlig helsemessig begrunnelse, og unntakene fra en slik begrunnelse når det gjelder merking, avhorning og kastrering (4.3.3 og 4.3.4). Denne analysen er basert på ordlyden i bestemmelsen, samt lovens §§ 1 og 3. Deretter vurderes hvilken betydning forskriftshjemmelen i fjerde ledd kan få for oppgavens tema (4.4). Helt til slutt kommer en kort avsluttende konklusjon (4.5).

2 Rettskilder

2.1 Norsk intern rett

Oppgaven er basert på alminnelig norsk rettskildelære. Den sentrale rettskilden er lov om dyrevelferd som har ikrafttredelse 1. januar 2010. Utgangspunktet er en naturlig forståelse av ordlyden med vekt på lovens formål. Det foreligger omfattende forarbeider til loven som også vil være sentrale for å klargjøre lovens innhold.⁶ Det vil også bli lagt vekt på forskrifter hjemlet i loven som gjengir eller presiserer innholdet i § 9. Forskrifter hjemlet i

⁶ Innst.O..nr.56 (2008-2009) Innstillingen fra næringskomiteen om lov om dyrevelferd, Ot.prp.nr.15 (2008-2009) Om lov om dyrevelferd, Høringsnotat med utkast til ny lov om dyrevelferd, Innst.S.nr.226 (2002-2003) Innstilling fra næringskomiteen om dyrehold og dyrevelferd, St.meld.nr.12 (2002-2003) Om dyrehold og dyrevelferd.

dyrevernavloven § 30 videreføres med hjemmel i dyrevelferdsloven.⁷ I denne sammenheng er det sentralt om forskriftene harmonerer med eller fraviker det som følger av naturlig språkforståelse av loven. Dyrevelferdsloven § 9 bygger på en videreføring av dyrevernavloven slik at forståelsen av denne fortsatt er relevant.⁸ Det samme gjelder da også forarbeidene og rettspraksis knyttet til dyrevernavloven. Rettspraksis er en viktig kilde, først og fremst høyesterettspraksis. Det foreligger imidlertid lite praksis som går direkte på fjerning av kroppsdelar på friske dyr. Underrettspraksis kan sammen med andre kilder anvendes som argumenter for et bestemt resultat. Det foreligger også noe juridisk teori som brukes i oppgaven.

I Norge finnes det både offentlige organer og ideelle organisasjoner som arbeider med dyrevelferd eller for dyrs rettigheter, blant annet Mattilsynet, Forsøksdyrutvalget, Vitenskapskomiteen for mattrygghet, Det veterinærmedisinske rettsråd, Rådet for dyreetikk, Dyrebeskyttelsen Norge og Dyrevernsalliansen. Uttalelser fra disse kan ikke nyttes som autoritative rettskilder, men de kan være interessante for å belyse faktum, problemstillinger og tolkninger. Ut fra ulike roller vil deres uttalelser kunne ha relevans i forskjellige sammenhenger. Mattilsynets tolkninger av regelverket kan ha betydning, særlig gjennom forvaltningspraksis. Risikovurderinger fra Vitenskapskomiteen vil primært gjelde faktum. Rådet for dyreetikk kan gi uttrykk for reelle hensyn og i noen tilfeller gi en indikasjon på samfunnsoppfatningen. Dyrevernsorganisasjonene vil ofte gi en referanse for hva som er dyrets interesse i saken.

2.2 Internasjonal rett

Europarådet har fem konvensjoner som omhandler dyrevelferd. Alle disse har Norge ratifisert og implementert, og er dermed en del av norsk lov.⁹ Disse stiller opp generelle prinsipper for hvordan dyr skal behandles, samt mål for å oppnå god dyrevelferd. Det finnes også eksempler på tilfeller hvor de kommer med detaljreguleringer. Et eksempel er

⁷ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s.126

⁸ *ibid* s.98

⁹ St.meld.nr.12 (2002-2003) s.145

Europarådsanbefalingene for sau som i art. 30 angir ulike forbudte inngrep, blant annet kastrering og avhorning.

Norge er videre forpliktet via EØS-avtalen til å gjennomføre EØS-regelverket på dyrevernområdet.¹⁰ EU har vedtatt åtte direktiver om behandling av dyr, og Norge oppfyller disse direktivene gjennom det regelverket vi har i dag.

Når en slik folkerettslig regel blir tatt inn i norsk rett via formell lov, står den i samme stilling som alle andre lover som er vedtatt av Stortinget.¹¹ Presumsjonsprinsippet i norsk rett tilsier at norsk intern rett presumeres å være i overensstemmelse med folkeretten. Internasjonalt regelverk, først og fremst Europarådets konvensjoner med tilhørende anbefalinger og EØS-avtalens dyrevernsdirektiver, er sentrale som rettskildefaktorer når den norske loven skal tolkes.

Jeg vil derfor anvende disse som alminnelige rettskilder når jeg fastlegger innholdet i de relevante bestemmelsene i dyrevelferdsloven. Under anvendelsen av de relevante rettskildene, må det foretas en totalharmonisering hvor det sentrale er hvilken vekt de ulike rettskildene har for løsningen av det aktuelle rettsspørsmålet.¹²

Etter EØS-lovens¹³ § 2 har EØS-regelverket ved en regelkonflikt forrang foran andre bestemmelser som regulerer samme forhold. Det kan imidlertid også oppstå regelkonflikt mellom bestemmelser som begge utgjør implementering av EØS-forpliktelsene. Da må det foretas en harmonisering av reglene gjennom en tolkningsprosess, slik at denne regelkonflikten tolkes bort.

¹⁰ EØS-avtalen vedlegg I kapittel 9 <http://www.efta.int/content/legal-texts/eea/annexes/annex1.pdf>

¹¹ Eckhoff (2001) s.310

¹² *ibid* s.318

¹³ Lov 27.11.1992 nr.109

3 Historisk utvikling

3.1 Utviklingen av dyrevern generelt

Norges første bestemmelse om dyremishandling er fra 1842. På den tiden fantes det ikke en egen dyrevernlov, så slike saker ble regulert i den daværende straffeloven. Bestemmelsen var imidlertid meget snever, og det ble kun tatt ut straff i de tilfeller hvor det ble utvist grusomhet ved mishandlingen. Først i 1920 kom det endringer som gjorde at enhver mishandling av dyr ble gjort til gjenstand for straff. Samtidig med denne lovendringen ble det fremsatt et ønske om mer omfattende og effektive bestemmelser på området. Dette var hovedsakelig for å hindre en utbredt sulteforing og vanrøkt av husdyr. Det hadde også skjedd en endring i synet på dyr blant folk, og i 1935 fikk Norge sin første dyrevernlov.¹⁴ Dyrevernloven ble revidert på 1960-1970-tallet. Det hadde da skjedd store endringer i husdyrholdet. Det hadde skjedd en spesialisering av driften, vi hadde fått større dyreenheter, og en mer intensiv drift som skapte nye utfordringer for dyrenes velferd. Den teknologiske utviklingen gjorde det også nødvendig å beskytte dyrene mot uheldige tekniske løsninger som påførte dem lidelse og ubehag. Den største forskjellen mellom loven fra 1935 og loven fra 1974 er at det i loven fra 1974 legges vekt på at det skal tas hensyn til dyrenes instinkter og naturlige behov.¹⁵

Det er mye som har endret seg siden utarbeidelsen av loven fra 1974. Det har igjen skjedd store strukturendringer i norsk husdyrbruk, blant annet har det skjedd ytterligere endringer av dyrene gjennom avl og nye arter holdes i fangenskap. Oppdrettsnæringen har blitt Norges desidert største animalske produksjon, først og fremst laks og ørret.¹⁶ Det har videre skjedd en økt mekanisering og en har hatt utfordringer knyttet til beitebruk. I flere tamreindistrikter påføres reinen sult fordi beitene er nedslitt og økning i rovviltbestanden har ført til omfattende skadegjøring på tamrein og husdyr. Vi har hatt en endring i folks holdning til dyr, blant annet med økt bevissthet rundt dyr som har svært begrenset mulighet til naturlig atferd, og avl som gir helseproblemer. Media fokuserer mer på dyrevelferd og

¹⁴ Frøslie (1997) s.13

¹⁵ ibid s.14-15

¹⁶ St.meld.nr.12 (2002-2003) s.55

forbrukerne er i økende grad opptatt av at dyrene som er opphavet til maten de spiser hadde det bra mens de levde. Fagfolk har også fått økte kunnskaper om dyr og deres adferd, og om hvordan stress og ytre påvirkninger endrer dyrenes adferd.¹⁷ Disse endringene er bakgrunnen for at det ble utarbeidet og vedtatt en ny dyrevelferdslov, hvor det legges vekt på at dyr har egenverdi, uavhengig av deres nytteverdi for mennesker. I denne loven er kravet om positiv velferd mer fremtredende.¹⁸ Det skal tas hensyn til dyrenes naturlige behov, og vi skal aktivt forebygge sykdom, skade og smerte hos dyrene.

Stortingskomiteen uttaler: ”Det har skjedd en betydelig utvikling i folks oppfatning av hva som skal anses som godt dyrevern, både innen landbruket og i kjæledyrholdet. Komiteen mener at dyr skal ha god behandling, godt stell og få riktig behandling mot sykdom og skader mens de lever og bli avlivet på en minst mulig smertefull måte når avliving er nødvendig. Nyere forskning innen dyrevern bringer ny kunnskap om dyrs sansing, følelser og opplevelser som det er helt naturlig at lovgivningen tar inn over seg. Det har også skjedd en utvikling innen produksjonsmetoder i landbruket, størrelse på besetninger og lignende som bidrar til at det er riktig å stille et strengere krav til dyrevelferd enn hva som har vært riktig tidligere. Også innen kjæledyrholdet har det kommet tekniske løsninger og utstyr som gjør det naturlig at kravene til dyrevelferd skjerpes.”¹⁹

Historisk sett har hovedlinjen vært en ensrettet utvikling hvor det stadig settes mer fokus på dyrenes velferd. Det har gått fra lover som kun beskyttet dyr fra grov mishandling til lover hvor det skal tas hensyn til dyrenes naturlige behov og instinkter. En skal ikke bare forhindre belastninger, men også fremme trivsel for dyr.²⁰

¹⁷ ibid s.9

¹⁸ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s.12

¹⁹ Innst.O.nr.56 (2008-2009) Komiteens merknader

²⁰ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s.12

3.2 Utviklingen av vern mot kirurgiske inngrep spesielt

3.2.1 Begrensninger for kirurgi på friske dyr

Som nevnt overfor fikk Norge sin første dyrevernlov i 1935, og frem til da fantes det ikke særskilte bestemmelser om kirurgi på friske dyr. Det var et spørsmål som måtte vurderes ut fra generelle regler. Det var først da 1935-loven kom at det ble særskilte reguleringer på området. Det ble da forbudt med øre –og halekupering (med unntak for visse hunderaser. Dette unntaket ble først opphevet i 1951). Det ble også forbudt å klippe kammen på fjørfe, og knavring (inngrep hvor det settes ring i nesen på grisen for å hindre at den roter i jorden med trynet). I 1951 kom det en dispensasjon fra forbudet mot knavring som i forskrift tillot knavring på visse vilkår. Denne forskriften ble opphevet i 1996, og det ble da et totalforbud mot knavring.

Da dyrevernloven fra 1974 trådte i kraft ble det ytterligere begrensninger for kirurgi på friske dyr. Det ble forbudt å kastre hund, katt og fjørfe. Forbudet mot å kastre katt ble imidlertid opphevet i 1993, og i dag anbefales det at katter kasteres. Forbudet mot kastrasjon av hund var likevel åpent for unntak dersom det krevdes av bruksgrunner. Det kom også et forbud mot både klipping og brenning av nebb, og fjerning av stemmebånd på hund.

I 2001 ble det innført forbud mot kastrering av reinsbukker. Det ble da kun tillatt å kastre rein av bruksmessige årsaker. Stortinget ba Regjeringen komme tilbake med forslag om forbud mot rutinemessig kastrering av gris. I 2002 ble det vedtatt forbud mot kastrasjon av gris med ikrafttredelse i 2009.²¹ Dette forbudet er utsatt og det foreligger nå ingen konkret overgangstid.²²

Denne utviklingen i loven ble også reflektert i forskrifter hjemlet i loven. Regulering av kirurgi på friske dyr ble i økende grad innarbeidet i forskrifter. Også dyrevelferdsloven fungerer som en hjemmelslov med mulighet for ytterligere reguleringer gjennom

²¹ Besl.O.nr.39 (2001-2002)

²² Regjeringen (2008) <http://www.regjeringen.no/nb/dep/lmd/aktuelt/nyheter/2008/nov-08/dyr-forbudet-mot-kastrering-av-gris-er-u.html?id=536264>

forskrifter.²³ I forskrift om hold av storfe, samt forskrift om velferd for hest, forbys inngrep som skjer i annen hensikt enn å gi behandling eller å stille diagnose.²⁴ Også i forskrift om velferd for småfe forbys det å utføre inngrep på småfe, herunder amputasjon av hale og kastrasjon.²⁵ I forskrift om hold av høns og kalkun forbys nebbtrimming, kastrering og fjerning av hele eller deler av kammen på fjørfe.²⁶

Rettsutviklingen som har skjedd gjennom endringer i loven og med hjemmel i denne videreføres som et generelt prinsipp i dyrevelferdsloven § 9.

I den historiske utviklingen når det gjelder kirurgi spesielt finner vi at adgangen til inngrep på friske dyr er strammet inn. Uviklingen viser at det har gått fra lover som for eksempel tillot amputasjoner av ører og hale på utstillingshunder, til en lov som kun tillater inngrep der det er nødvendig ut fra dyrets helse.

Dyrevelferdsloven bygger på rettstilstanden slik den har utviklet seg gjennom lovrevisjoner, tolkninger av dyrevernavloven § 2 og forskrifter til tidligere dyrevernavlover.²⁷ Den har imidlertid gått bort fra den kasuistiske tilnærmingen den tidligere dyrevernavloven hadde, og nedfeller konkrete prinsipper og vilkår. Loven ramser ikke lenger opp de ulike inngrepene som er forbudt, men forbyr i stedet alle inngrep som ikke anses som dyrevelferdsmessig forsvarlige, og åpner heller for ytterligere reguleringer i forskrift.

3.2.2 Hvem kan utføre inngrepet –med eller uten bedøvelse og smertestillende

Hvem som kan utføre kirurgi og fjerne kroppsdeler på dyr var ikke særskilt regulert før vi fikk vår første dyrevernavlov i 1935. Heller ikke da denne loven kom fikk vi et klart skille mellom de inngrepene som kunne utføres av lekfolk og de kun veterinærer kunne utføre. For at veterinæren skulle tilkalles måtte det være tale om et inngrep som ville føre til større

²³ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s.7

²⁴ FOR-2004-04-22 nr.665 Forskrift om hold av storfe § 8, FOR-2005-06-02 nr.505:Forskrift om velferd for hest § 19

²⁵ FOR-2005-02-18 nr.160:Forskrift om velferd for småfe § 9

²⁶ FOR-2001-12-12 nr.1494:Forskrift om hold av høns og kalkun § 21

²⁷ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s.98

lidelse for dyret. Inngrep som kunne føre til mye lidelse for dyret var typisk kastrering, og det ble forbudt for lekfolk å kastrere fjørfe, storfe, hest og svin som er mer enn 3 måneder gamle, samt kjønnsmoden sau og geit. Dette var inngrep som ble forbeholdt veterinæren, og det måtte benyttes bedøvelse under inngrepet.

Dyrevernsloven av 1974 skjerpet bestemmelsene om kirurgi på friske dyr. Det var ikke lenger et krav at inngrepet måtte føre til større lidelser for dyret for at en veterinær måtte utføre inngrepet. Det var tilstrekkelig at det var grunn til å tro at inngrepet kunne føre til lidelse for dyret. Unntaket etter 1935-loven som tillot lekfolk å utføre inngrepet der det var vanskelig å få tak i veterinær ble tatt bort, og det var nå kun veterinærer som kunne utføre smertefulle inngrep på dyr. Loven åpnet imidlertid for at lekfolk kunne kastrere eller sterilisere reinsbukk, samt griser under 1 måned gamle, uten å bruke bedøvelse under inngrepet. En annen viktig endring som kom var forbudet mot å fjerne horn på dyr. Det er likevel tillatt å fjerne horn på tamrein i den tiden hornet ikke er huddekket, og dette inngrepet kan utføres av lekfolk uten bedøvelse. Avhorning på andre dyr må imidlertid finne sted innen dyret er 6 uker gammelt, og inngrepet må utføres av veterinær og det må benyttes bedøvelse.

Ved innføringen av forbudet mot kastrasjon av reinsbukker, med unntak for bruksmessige årsaker, ble det gitt forskriftshjemmel som åpnet for at lekfolk kan få opplæring i å sette bedøvelse og kastrering av reinbukker. Denne hjemmelen er ikke tatt i bruk.

I 2002 vedtok Stortinget at all kastrering av gris skal utføres av veterinær innen grisen er 4 uker gammel, og med bedøvelse.

Den nye dyrevelferdsloven krever at de aller fleste inngrep på dyr utføres av autorisert dyrehelsepersonell, og da med nødvendig bedøvelse og smertelindring. Dette følger av § 9 første og tredje ledd. Det følger også av dyrehelsepersonelloven § 18 at de fleste handlingene som reguleres av dyrevelferdsloven § 9 skal utføres under veterinærs eller fiskehelsebiologs ansvar.²⁸

²⁸ Lov 15.06.01 nr.75, Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s.98

Også i den historiske utviklingen av hvem som kan utføre kirurgi spesielt finner vi en ensrettet utvikling. Det har gjennom årene blitt en stadig snevrere adgang for lekfolk å utføre inngrep på friske dyr, og nå er det hovedsakelig kun veterinærer og annet dyrehelsepersonell som kan utføre slike inngrep. De unntakene som tillot lekfolk å kastrere tamrein og gris er nå tatt bort. Dette var de inngrepene lekfolk lengst fikk utføre når vi ser på spesielt smertefulle inngrep. Det finnes imidlertid fremdeles unntak fra kravet om at dyrehelsepersonell skal utføre inngrep. Lekfolk kan fremdeles øremerke dyrene sine, samt avhorne tamrein.²⁹

4 Dyrevelferdslovens vern mot fjerning av kroppsdelar på friske dyr

4.1 Formålsbestemmelsen § 1

I dyrevernloven fra 1974 er formålsbestemmelsen og den generelle standarden for behandling av dyr samlet i § 2. I dyrevelferdsloven er dette gjort til to separate bestemmelser, jf. §§ 1 og 3, hvor § 1 nedfeller lovens formål:

”Formålet med loven er å fremme god dyrevelferd og respekt for dyr.”

Lovens formål er en sentral rettskilde når man skal tolke og anvende lovens øvrige bestemmelser.

”God dyrevelferd” vil etter vanlig språkforståelse bety at dyrene har det godt. Det innebærer at dyrene har positive følelser som tilfredshet, positiv forventning, velbehag og lystfølelse. Det betyr også fravær av negative følelser som frykt, sult, frustrasjon, kjedsomhet, smerte og stress. Dyrevelferd har dermed mye av det samme innholdet som det

²⁹ FOR-2005-02-18 nr.160:Forskrift om velferd for småfe § 9 annet ledd, FOR-2004-04-22 nr.665:Forskrift om hold av storfe § 8 annet ledd, FOR-1976-11-20 nr.1:Forskrift om å fjerne horn på dyr § 1

mer hverdagslige ordet trivsel.³⁰ Ut fra en naturlig forståelse tar begrepene utgangspunkt i tilstanden hos det enkelte individ.³¹

Innen faglitteraturen finner man flere definisjoner av begrepet, og disse tar som regel utgangspunkt i enten dyrets opplevelser, dyrets biologi eller hva som er naturlig atferd for arten.

Forarbeidene viser blant annet til en definisjon formulert av Universitetet for miljø og biovitenskap (UMB): ”Dyrevelferd er individets subjektive opplevelse av sin mentale og fysiske tilstand som følge av dets forsøk på å mestre sitt miljø.”³²

Andre definisjoner av dyrevelferd forstår dyrevelferd i lys av dyreartens naturlige atferd.

En fugl skal kunne fly og en gris må få mulighet til å rote i jorda med trynet osv.³³

For å belyse begrepet dyrevelferd tar dyrevelferdsmeldingen utgangspunkt i de fem friheter for husdyr som ble utredet av Brambellkommisjonen i 1965: frihet fra sult, tørst og feilernæring, frihet fra unormal kulde og varme, frihet fra frykt og stress, frihet fra skade og sykdom, og frihet til å utøve normal atferd.³⁴ De ulike forståelsene av velferdsbegrepene overlapper til dels, men skiller seg også på vesentlige måter.³⁵ Dersom en legger stor vekt på hensynet til naturlig adferd, kan dette for noen tilfeller gi mindre beskyttelse mot sykdom enn om man legger større vekt på hensynet til dyrets biologi.

Formålsbestemmelsene i de ulike forskriftene kan også illustrere hva som ligger i begrepet dyrevelferd. Forskriftene slår fast at formålet med forskriftene er å legge forholdene til rette for god helse og trivsel, og sikre at det tas hensyn til dyrenes naturlige behov.³⁶ Dette tilsier

³⁰ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s.93

³¹ ibid

³² ibid s.19

³³ Høringsnotat med utkast til ny lov om dyrevelferd (2007) s.65

³⁴ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s.65, St.meld.nr.12 (2002-2003) s.26

³⁵ Forskningsbehov innen dyrevelferd i Norge, rapport Norges forskningsråd 2005 s.26

³⁶ FOR-2005-02-18 nr.160:Forskrift om velferd for småfe § 1, FOR-2004-04-22 nr.665:Forskrift om hold av storfe § 1, FOR-2005-06-02 nr.505:Forskrift om velferd for hest § 1, FOR-2003-02-18 nr.175:Forskrift om hold av svin § 1, FOR-2001-12-12 nr.1494:Forskrift om hold av høns og kalkun § 1

at i god dyrevelferd ligger at dyret skal ha god helse og trivsel, og at dyret i størst mulig grad skal få dekket sine naturlige behov.

Dyrets velferd vil til en hver tid være avhengig av samspillet mellom en rekke ulike faktorer, som for eksempel det fysiske miljøet rundt den, stellfaktorer og omsorg. Egenskaper ved dyret selv som art, rase, alder, kjønn og tidligere erfaringer vil også være av betydning.³⁷

Når velferdsbegrepet skal benyttes på flere enn ett individ, på besetningsnivå eller en fiskemerd, må det legges vekt på de individene som kommer dårligst ut. Til tross for dette vil den samlede dyrevelferden kunne sies å være god, selv om noen av enkeltindividene ikke har tilfredsstillende velferd.³⁸

Dyrevernloven brukte begrepet ”dyrevern”. Begrepet dyrevern fokuserer i større grad på å beskytte dyret mot vanskjøtsel og lidelse. Lovens innføring av begrepet dyrevelferd taler derfor for økt vektlegging av hensynet til dyrs interesser, herunder interesse i positiv velferd.³⁹

Formålet ”respekt” for dyr er en nyskaping i dyrevelferdslovgivningen. En vanlig språklig forståelse av begrepet innebærer at dyr skal gis anseelse ut fra sin egenart og egenverdi. I likhet med begrepet dyrevelferd må også respekt gjelde dyr som individer. Dette har nå blitt stadfestet i § 3 hvor det står at dyr har egenverdi. Loven gir her et uttrykk for at også holdningene folk har til dyr er viktige, og ikke bare handlinger. Respekt for dyr er et uttrykk for holdninger, og disse holdningene kan ha både direkte eller indirekte betydning for dyrs velferd.⁴⁰ Vitenskapelige undersøkelser har funnet at det er en relasjon mellom røkters uttrykte holdning i intervju og faktisk behandling av dyrene.⁴¹ Uheldige holdninger

³⁷ St.meld.nr.12 (2008-2009) s.26

³⁸ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s.93

³⁹ ibid s.19

⁴⁰ ibid s.93

⁴¹ Hemsworth og Coleman (1998) s.73

kan i neste omgang bidra til dårligere behandling av dyr.⁴² Selv om manglende respekt for dyr ikke nødvendigvis fører til redusert velferd, må det å fremme respekt for dyr anses som et selvstendig hensyn.⁴³

Sammenhengen mellom holdninger og hvordan dyr behandles tilsier at holdninger til en viss grad også lå inne i det at det skulle ”farast vel” med dyr etter dyrevernloven § 2. Dyrevelferdslovens krav om respekt for dyr er dermed ikke et nytt konsept, men det er første gangen dette kravet er blitt uttrykkelig lovfestet.

Respekt går utover det som følger av rene velferdsbetraktninger. Eksempler som viser dette er forbudet mot avliving som et selvstendig underholdnings – eller konkurranseelement i § 12 og forbudet mot seksuell bruk av dyr i § 14. Dette er handlinger som er forbudt uavhengig av om det foreligger noen fare for negative konsekvenser for dyret. Det sentrale i disse forbudene er at slike handlinger er respektløse og krenkende overfor dyrene.

Hensynet til respekt for dyrets egenart og integritet kan påvirke grensen for lovlig kirurgi etter § 9, både når det gjelder kirurgi som er medisinsk begrunnet og fjerning av kroppsdelene på friske dyr. Eksempler som kan regnes som mangel på respekt for dyrs egenart og integritet kan være tamreinen som taper status i flokken ved en avhorning, og oksen som får tap av integritet ved kastrasjon.

Hvem som er lovens beskyttelsesobjekt kan påvirke hvilke krav og beskyttelse som ligger i lovens materielle bestemmelser. Dette ut fra at dyrets egeninteresse i å unngå negativ velferd og å ha det godt, er sterkere enn menneskets interesser på vegne av dyr eller for vår egen del. Når forarbeidene leses i sammenheng er det tydelig at lovens formål er å fremme dyrets egen interesse i god velferd og respekt. I forarbeidene blir det blant annet uttalt at det legges vekt på at loven skal være en moderne lov som beskytter dyrene ut fra faglig viten

⁴² Høringsnotat med utkast til ny lov om dyrevelferd (2007) s.65

⁴³ ibid

og med utgangspunkt i hva som er dyrenes interesse.⁴⁴ Dette underbygges av at loven stadfester dyrs egenverdi i § 3. Også rettspraksis, herunder Eidsivating Lagmannsrett taler om ”dyrenes interesser.”⁴⁵ Her ble jervens interesser i å etablere seg i et nytt område satt opp mot sauers interesse i å beholde fjellbeite, og å være trygge fra angrep fra jerv. Mennesker har også en interesse i god dyrevelferd og respekt for dyr, men dette er først og fremst et sidehensyn.

Loven skal ”fremme” god dyrevelferd og respekt for dyr. Det vil imidlertid være umulig å sikre alle dyr god dyrevelferd og respektfull behandling til enhver tid. Noen påkjenninger er dyret nødt til å leve med. Ved å holde dyr, både for produksjon av mat og andre produkter og for gleden og selskapets skyld, vil vi begrense deres muligheter til å ivareta deres behov og påføre de påkjenninger og belastninger. Videre vil alle dyr bli utsatt for påkjenninger i løpet av livet, også viltlevende dyr. Også vektlegging av motstridende interesser vil kunne medføre at dyrs interesser gis begrenset vern. Dyrevelferdsloven er dermed ment til å sette grenser for hva vi, ut i fra våre behov, kan utsette dyr for.⁴⁶ ”Fremme” er imidlertid et aktivt begrep. Hva som ligger i begrepet kan dermed endre seg med tiden.

4.2 Generelt om behandling av dyr § 3

”Dyr har egenverdi uavhengig av den nytteverdien de måtte ha for mennesker. Dyr skal behandles godt og beskyttes mot fare for unødvendige påkjenninger og belastninger.”

Lovens stadfestelse av at dyr har egenverdi er et nytt innslag i dyrevelferdslovgivningen. Ordlyden i annet punktum er dels en videreføring og dels en endring av dyrevernloven § 2 som også inneholdt lovens formål.

⁴⁴ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s.7

⁴⁵ LE-2004-1152

⁴⁶ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s.18

Ut fra en naturlig språklig forståelse betyr ”egenverdi” at dyrs egeninteresse i å leve og å ha det godt er viktige hensyn, uavhengig av om de har noen nytteverdi for mennesker. Ut fra lovens materielle bestemmelser og forarbeidene er det i hovedsak dyrets interesse i god velferd som skal fremmes, i liten grad dyrets interesse i å leve. Egenverdi er derfor hovedsakelig knyttet til den velferden dyret skal ha mens det lever. Under utarbeidelsen av loven ble det stilt spørsmål om hvilken juridisk betydning begrepet ”egenverdi” ga dyrene. Forarbeidene legger til grunn at den juridiske statusen til dyr ikke endres med at begrepet nedfelles i lovteksten.⁴⁷ At dyr skulle ha egenverdi var et av premissene som ble nedfelt i dyrevelferdsmeldingen under utarbeidelsen av dyrevelferdsloven, så det ville uansett ha vært en underforstått forutsetning.⁴⁸

I forarbeidene kommer det frem at dyrs rettigheter er begrenset til dyrevelferdslovens beskyttelse av dyr gjennom lovens sett av regler som regulerer menneskers handlinger.⁴⁹ Dette gjelder også lovens krav om god dyrevelferd. Forarbeidene slår videre fast at loven ikke gir dyrene rettigheter etter andre lover. Dyr vil sannsynligvis fremdeles ha status som ting etter straffelovens §§ 291 og 292 om skadeverk på annen manns eiendom.

Annet punktum i bestemmelsen fastsetter en generell aktsomhetsnorm ved å kreve at dyr skal behandles godt og beskyttes mot fare for unødvendige påkjenninger og belastninger. Den vil være førende for tolkningen og anvendelsen av lovens øvrige bestemmelser. Dessuten vil den ha selvstendig betydning i de tilfeller der de øvrige bestemmelsene ikke dekker det konkrete forholdet.⁵⁰

Bestemmelsen er en rettslig standard. Rettslig standard er et begrep som benyttes om en rettsregel som viser til en vurderingsnorm utenfor seg selv som avgjørende kriterium, gjerne en moralsk vurdering. Disse skjønsmessige reglene kan derfor utvikles og

⁴⁷ *ibid* s.24

⁴⁸ St.meld.nr.12 (2002-2003) s.150

⁴⁹ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s.24

⁵⁰ *ibid* s.94

forandres over tid samtidig med samfunnsutviklingen.⁵¹ Innholdet av dyrevernavloven § 3 vil dermed endre seg etter hva som er samfunnets syn på god behandling av dyr.

Det kan imidlertid stilles spørsmål ved i hvilken grad det er samfunnsoppfatningen som måles, og om ikke særinteresser i en del tilfeller tillegges større vekt. Pelsdyrdommen⁵² er relevant ved denne vurderingen. Her slår retten fast at pelsdyrhold i utgangspunktet ikke innebærer god behandling av dyrene, og at det etisk sett er en virksomhet som vanskelig kan aksepteres. Likevel konkluderte lagmannsretten med at pelsdyrhold ikke er i strid med dyrevernavloven, og la vekt på at pelsdyroppdrett var en viktig økonomisk næring i distriktene. Samtidig viser meningsmålinger at et klart flertall i befolkningen er i mot pelsdyroppdrett.⁵³ Dette kan tyde på at det er næringens interesser som vektlegges ved målingen, og ikke samfunnsoppfatningen.

Loven stiller som krav at dyr skal ”behandles godt.” Dette er et selvstendig krav ved siden av kravet om beskyttelse mot påkjenninger og belastninger. Ut fra en språklig forståelse vil det å behandle et dyr godt innebære at dyret har krav på en behandling som gir god dyrevelferd. Hva som er å regne som god behandling vil videre være avhengig av en konkret vurdering, og vil være relatert til dyret som individ.⁵⁴

Hva som er god behandling er konkretisert blant annen i lovens § 23 om dyrs levemiljø. Her stilles det krav om at dyrene skal gis mulighet til stimulerende aktiviteter, bevegelse, hvile og annen naturlig atferd.

Forskrift om velferd for hest har konkrete bestemmelser om tilsyn og stell. Forskriftens § 17 sier: ”Hestene skal ha nødvendig stell og holdes rene. Hestene skal ha hovpleie etter behov.” Dette er en presisering av kravet om god behandling.

Dyr skal beskyttes mot ”fare” for unødvendige påkjenninger og belastninger. Etter en naturlig språklig forståelse av ordlyden betyr det at dyret ikke bare skal beskyttes mot

⁵¹ Gisle (2007) s.273

⁵² LE-1999-306

⁵³ Dyrevernavlliansen (2008)

⁵⁴ St.meld.nr.12 (2002-2003) s.27

direkte påkjenninger og belastninger, men også fra situasjoner der det vil oppstå en fare for slike påkjenninger og belastninger. Det vil si at den som er ansvarlig for dyret aktivt skal gå inn for å beskytte dyret mot sykdommer, skader og påregnelige farer.

I forarbeidene til dyrevernloven uttales det at det kreves tiltak for å hindre påkjenninger og belastninger.⁵⁵ I dette ligger det at en handling kan være rettsstridig dersom dyret blir utsatt for en fare, selv om faren ikke resulterer i noen lidelse for dyret. Ved tolkningen av begrepet fare for lidelse må det legges vekt på risikoen for lidelse.⁵⁶

Rt.1988 s.928 illustrerer dette. Saken gjaldt en person som hadde skutt en tamrein ved bruk av revolver på 50 meters hold fordi den beitet på jordet hans. Han ble dømt for overtredelse av dyrevernloven § 9 jf. § 2. Høyesterett uttalte at det avgjørende er den faren dyret utsettes for, og ikke i hvilken utstrekning avlivingen faktisk medførte lidelse.

Der faren for lidelse er stor kreves det også stor innsats fra dyreeier for å unngå faren.⁵⁷ Også juridisk teori illustrerer at det er et strengt krav.⁵⁸

I begrepet ”fare for” kan man også lese et føre-var-prinsipp. Føre-var-prinsippet er et prinsipp for hvordan vi skal forholde oss til usikre virkninger av egne handlinger.⁵⁹ I dette ligger det at i de tilfeller der vi er usikre på resultatet, usikre på om dyr vil lide, bør handlingen unngås.⁶⁰

Begrepene ”behandles” godt og ”beskyttes” mot fare omfatter både aktive handlinger og fravær av aktivitet, unnlatelser og passivitet. Det vil etter loven være rettsstridig å behandle dyret på en måte som ikke anses som god behandling, for eksempel gjennom kastrasjon uten bedøvelse. Samtidig vil det etter loven også være rettsstridig dersom man ser at dyret

⁵⁵ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s.94

⁵⁶ Gjesdal (1977) s.13-14

⁵⁷ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s.95

⁵⁸ Frøslie (1997) s.29

⁵⁹ Wikipedia føre-var-prinsippet (2009)

⁶⁰ St.meld.nr.12 (2002-2003) s.22

er skadet, men forholder seg passiv. Det samme er situasjonen ved tilfeller der man ser at dyret vil komme til å bli skadet, men unnlater å forhindre at skaden oppstår.

Dyrene skal videre beskyttes mot unødvendige ”påkjenninger og belastninger.” Etter vanlig språkbruk omfatter dette negative følelser som smerte, frykt og ubehag, samt andre negative følelser som vil føre til at dyret mistrives.

Etter forarbeidene er begrepene ”påkjenninger og belastninger” ment til å omfatte det som tidligere gikk under begrepet lidelse, samt å omfatte også mindre alvorlige forhold.⁶¹ Etter dyrevernsloven hadde begrepet lidelse et bredt omfang. Dens forarbeider uttalte at lidelse måtte forstås som et dyr som ikke trives eller som ikke har det godt.⁶² Dette er en bredere tolkning enn den språklige forståelsen av begrepet, som ville ha omfattet sterke smerter eller større psykiske påkjenninger. I forarbeidene til forskrift for velferd for småfe beskrives begrepet lidelse som en samlebetegnelse for negative følelser som ubehag, frykt, stress, angst, smerte m.m.⁶³

Rettspraksis omhandler først og fremst de helt klare tilfellene av påkjenninger og belastninger, og gir derfor ingen veiledning for hvor grensetilfellene befinner seg. Norge er forpliktet til å følge minstekravet i kjæledyrkonvensjonen art. 3, som sier at dyr ikke skal utsettes for unødig smerte, lidelse eller skade. Også i konvensjonen om produksjonsdyr står det i art. 7 at dyr ikke skal utsettes for unødig lidelse. Som en følge av presumpsjonsprinsippet må dermed begrepet påkjenninger og belastninger omfatte lidelse, smerte og skade. Dette slås også fast i forsøksdyrkonvensjonen art 5, som i tillegg nevner stress. Etter forarbeidene til dyrevelferdsloven går altså loven lenger enn det som kreves etter internasjonale forpliktelser.

Dyrevelferdsloven er imidlertid ikke ment til å beskytte dyr fra enhver påkjenning og belastning (se 4.1). Vilkåret ”unødig” henspiller på en interesseavveining. Hensynet til dyret selv kan tale for å gjennomføre en veterinærmedisinsk undersøkelse og behandling,

⁶¹ *ibid* s.23

⁶² Ot.prp.nr.27 (1973-1974) s.30-31

⁶³ Vedlegg til brev av 12.11.2004 fra Mattilsynet til Landbruks –og matdepartementet § 4

selv om denne er ubehagelig for dyret. Det kan også anses som nødvendig ut fra menneskelige hensyn å påføre dyr en fare for påkjenninger og belastninger. Da skal det imidlertid etter forarbeidene foretas en avveining mot dyrets interesser.⁶⁴

Det viktige er å unngå fare for påkjenninger og belastninger som er unødvendige eller uakseptable. For å finne ut om påkjenningen eller belastningen er nødvendig må man se på om påkjenningen er forårsaket av mennesker, hva som er formålet med å utsette dyret for slik påkjenning, og om den menneskelige handlingen er allment akseptert.⁶⁵ Videre kan kun slike påkjenninger og belastninger påføres dyret dersom det er nødvendig for å oppnå det berettigede formålet.⁶⁶ Det er da viktig at dyret ikke utsettes for større påkjenninger og belastninger enn det som er nødvendig for å oppnå formålet. Grensen mellom rettmessige og rettstridige påkjenninger og belastninger er ikke klar, og vil variere i takt med holdningene i samfunnet.⁶⁷ De fleste situasjoner krever en skjønnsmessig vurdering.⁶⁸ Det finnes imidlertid en grense for hvor omfattende lidelser som kan ansees som forsvarlige og nødvendige.⁶⁹ I høringsnotatet til dyrevelferdsloven s.30 angående forsøksdyr blir det uttalt: ”Uansett formålet med forsøket, går det likevel en grense for hvor intense eller varige smerter og/eller hvilken grad av stress eller annen lidelse dyr lovlig kan påføres.” Dyrevelferdsloven fastsetter på visse områder konkret hvor denne grensen går. Et eksempel er § 14 som forbyr å bruke levende dyr som fôr eller agn. Dette er en påkjenning som er klart rettsstridig. På den annen side tillater § 9 kastrering dersom det er nødvendig av hensyn til dyrets velferd eller av andre særlige grunner. Her veier fordelene opp for ulempene, og påkjenningen blir dermed rettmessig.

I Rt.1994 s.1274 vurderer Høyesterett hensynet til økonomi i forhold til kravet om forsvarlig fôring av dyr. De fant at økonomiske forhold ikke kunne tillegges særlig vekt. At han ikke hadde mulighet til å skaffe fôr var ingen grunn til å la dyrene lide. Da var slakting

⁶⁴ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s.23

⁶⁵ *ibid*

⁶⁶ Frøslie (1997) s.30

⁶⁷ *ibid*

⁶⁸ St.mld.nr.12 (2002-2003) s.136

⁶⁹ Frøslie (1997) s.33

et alternativ. Denne dommen kan, i lys av det øvrige rettskildebildet, sees som uttrykk for at et absolutt krav på forsvarlig fôring. Høyesterett slår fast at dyreeiers situasjon i denne sammenheng ikke kan være avgjørende. Dette er også uttalt i høringsnotatet til dyrevelferdsloven, hvor det sies at ”departementet legger til grunn at økonomiske forhold hos dyreholder ikke kan legitimere dyrevelferdsmessig uforsvarlige forhold.”⁷⁰

I forarbeidene til dyrevernsloven av 1974, presiseres det at bestemmelsen ikke skal være til hinder for nødvendig inngrep eller behandling iverksatt av veterinær av medisinske grunner.⁷¹ Dette er ikke sagt uttrykkelig i forarbeidene til dyrevelferdsloven, men bestemmelsen må forstås slik.⁷² Også Europarådskonvensjonene åpner for kirurgi dersom dette er nødvendig av veterinærmedisinske grunner eller på friske dyr der det er til fordel for det aktuelle dyret.⁷³

4.3 Forbudet mot operative inngrep og fjerning av kroppsdeler på friske dyr

Paragraf 9 annet ledd første punktum forbyr operative inngrep på dyr, med mindre det foreligger en forsvarlig grunn ut fra hensynet til dyrets helse.

”Det skal ikke gjøres operative inngrep eller fjernes kroppsdeler på dyr uten at det foreligger forsvarlig grunn ut fra hensyn til dyrets helse.”

Denne bestemmelsen stiller visse krav til motivet for inngrepet. Det oppstilles imidlertid flere vilkår i første og tredje ledd som også må være oppfylt før slike inngrep kan utføres. Disse vilkårene vil bli behandlet kort før annet ledd drøftes.

⁷⁰ Høringsnotat med utkast til ny lov om dyrevelferd (2007) s.65

⁷¹ Frøslie (1997) s.30

⁷² Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s.98

⁷³ Kjæledyrskonvensjonen, art.10 annet ledd, Produksjonsdyrkonvensjonen, anbefalinger for hhv storfe art. 17 annet ledd litra a og b, sau art. 30 annet ledd litra a, og geit art. 28 annet ledd

Paragraf 9 retter seg mot den som utfører behandlingen, men også den som er ansvarlig for dyret, for eksempel dyrets eier.

I dyrevernloven § 7 stod det at kun veterinær kunne sette i gang medisinsk behandling av dyr når inngrepet eller behandlingen kunne føre til lidelse for dyret. Dette er ikke tatt med i dyrevelferdsloven, men det følger av dyrehelsepersonelloven § 18 som slår fast at de fleste behandlingene som er regulert i dyrevelferdsloven § 9 skal utføres av veterinær eller fiskehelsebiolog, eller under deres ansvar.⁷⁴ Disse har en plikt til å utøve forsvarlig behandling av dyret, samt til å komme med faglig råd og veiledning til dyreeierne. Det er i mange tilfeller også de som har best forutsetning for å vurdere situasjonen, og om dyret vil få det best med behandling eller om det bør slippe, ev. avlives. Samtidig må det legges vekt på eierens vurdering.⁷⁵ Det er nok fordi eieren kjenner faktum best når det ses bort i fra den veterinærmedisinske siden. Det må foretas en konkret vurdering om det etter loven er adgang for inngrepet basert på den informasjonen veterinæren og eieren har.

4.3.1 Første ledd om utførelse og ivaretagelse av funksjonsevne og livskvalitet

”Medisinsk og kirurgisk behandling skal utføres på en dyrevelferdsmessig forsvarlig måte og ivareta dyrets funksjonsevne og livskvalitet.”

Ved utformingen av loven fant departementet at det var lite hensiktsmessig med en kasuistisk opplisting av hvilke type inngrep som skulle være forbudt. Det ble i stedet satt som en forutsetning at enhver medisinsk og kirurgisk behandling skal utføres på en dyrevelferdsmessig måte som ivaretar dyrets funksjonsevne og livskvalitet.⁷⁶

Vilkårene i bestemmelsens første ledd er kumulative, og må derfor være oppfylt for at en behandling etter annet ledd skal være tillatt.

Denne bestemmelsen går ikke, i motsetning til annet ledd, på motivet for inngrepet. Det sentrale her er selve utførelsen og hvilket resultat som skal nås.

⁷⁴ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s.98

⁷⁵ ibid s.99

⁷⁶ ibid s.40

”Medisinsk behandling” omfatter etter en naturlig forståelse av ordlyden undersøkelser for å stille diagnose, behandling med medikamentell, bandasjering og lignende. ”Kirurgisk behandling” vil dermed omfatte alle typer inngrep som innebærer kutting eller stikking i vev.

Etter forarbeidene omfatter begrepet blant annet metoder for undersøkelse og diagnostikk, vaksinasjoner, medikamentell behandling, operative inngrep og andre terapeutiske metoder.⁷⁷ I dette ligger blant annet bedøvelse og annen smertelindring, blodprøver, forebyggende behandling mot infeksjoner, visse former for fødselshjelp osv. Jeg kommer nærmere inn på begrepet ”operative inngrep” nedenfor.

Loven oppstiller krav om at den medisinske og kirurgiske behandlingen må utføres på en ”dyrevelferdsmessig forsvarlig” måte. Her er selve utførelsen av behandlingen i fokus, og det relevante er den risikoen for belastninger som dyret utsettes for som følge av behandlingen.

Etter en språklig tolkning av ordlyden innebærer dette at behandlingen skal utføres på en måte som ivaretar dyrets interesser både før, under og etter inngrepet. Dette skal anses som et eget krav ved siden av kravet om å ivareta dyrets funksjonsevne og livskvalitet. Dersom ikke behandlingen kan utføres på en dyrevelferdsmessig forsvarlig måte, skal den ikke gjennomføres.⁷⁸

Forarbeidene sier lite om hva som ligger i begrepet dyrevelferdsmessig forsvarlig. Det sentrale må være de konsekvensene dyret risikerer som følge av behandlingen, blant annet smerte, stress og andre belastninger. Det er også en viss risiko for at dyret vil bli påført smerter eller andre plager uten at det oppdages. Det skal også tas hensyn til eierens egeninteresser, men de skal imidlertid tillegges langt mindre vekt ved vurderingen.⁷⁹ Eieren har ofte en følelsesmessig eller økonomisk tilknytning til dyret. Det gjør at han eller henne ikke alltid vil være i stand til å treffe den avgjørelsen som er til dyrets beste.

⁷⁷ *ibid* s.98

⁷⁸ *ibid*

⁷⁹ Rådet for dyreetikk (2000)

Det må ses på belastningens intensitet og varighet, og dette må vurderes i forhold til en prognose om funksjonsfriskhet og smertefrihet over et rimelig tidsperspektiv. Også muligheten for å begrense smerten med smertelindring, eller andre tiltak for å hjelpe dyret, bør inngå i vurderingen.⁸⁰ Dersom dyrets lidelser som følge av behandlingen kan begrenses ved bruk av for eksempel smertestillende, kan det være forsvarlig å gjennomføre en behandling som uten smertestillende ikke ville vært forsvarlig. Det må med andre ord foreligge forholdsmessighet mellom lidelsen dyret gjennomgår og fordelene dyret oppnår. Har dyret en prognose om et langt og smertefritt liv etter behandlingen, kan det tåles at dyret utsettes for mer belastning enn der hvor dyret har en prognose om et kort liv etter behandlingen, ev. et liv med funksjonsbegrensninger eller smerter. Forarbeidene bruker som eksempel at behandling for å redde slakteverdien der dyret utsettes for smerter eller stress, ikke oppfyller kravet om dyrevelferdsmessig forsvarlig måte.⁸¹

Loven stiller som krav at behandlingen skal ivareta dyrets ”funksjonsevne” og ”livskvalitet”. Ut fra ordlyden skal resultatet av behandlingen være at den ivaretar det aktuelle dyrets funksjonsevne og livskvalitet. Det er altså hvilke resultater behandlingen skal være egnet til å gi som reguleres her, og ikke motivet for behandlingen. Det sentrale er resultatet for det aktuelle dyret og ikke for flokken eller populasjonen som helhet.

Med ”funksjonsevne” menes dyrets evne til å fungere som normalt i sine omgivelser. Etter en naturlig forståelse av ordlyden innebærer dette at dyret ikke skal få hindret eller få begrenset sin evne til å fysisk og mentalt dekke sine behov som følge av behandlingen. I de tilfeller der det ikke er mulig, må det foretas en forsvarlighetsvurdering hvor man legger vekt på den livskvaliteten dyret vil få etter behandlingen.⁸²

⁸⁰ Ibid

⁸¹ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s.98

⁸² Rådet for dyreetikk (2000)

Forarbeidene sier lite om hva som omfattes av begrepet, men at det innebærer at en rekke ulike operative inngrepet vil være i strid med bestemmelsen.⁸³ Når det skal velges en behandlingsmetode er det viktig at den er egnet til å ivareta dette hensynet hos det aktuelle dyret.⁸⁴

Begrepet ”livskvalitet” vil omfatte mye av det samme som begrepet dyrevelferd som er omtalt overfor. Etter en naturlig forståelse av ordlyden betyr kravet at dyret etter behandlingen ikke skal måtte behøve å leve med smerte eller ubehag, eller få begrenset sin livsutfoldelse. Et eksempel på det siste kan være en hest som på grunn av en skade ikke lenger kan bevege seg fritt, men må holdes innestengt for å unngå at skaden blir verre. Her må man vurdere dyrets utsikter for et langt og godt liv etter behandlingen. Ved en slik vurdering må det tas hensyn til direkte smerte og ubehag, fysisk som psykisk, og bivirkninger av langvarig medisinering. Hvert enkelt tilfelle må vurderes spesielt. Det er også viktig at dyret følges opp jevnlig og at fortsatt behandling også vurderes i forhold til livskvalitet.⁸⁵

Forarbeidene uttaler at dersom behandlingen fører til at dyret må leve i smerter eller under sterke begrensninger i sin naturlige utfoldelse, vil behandlingen være i strid med hensynet til livskvalitet.⁸⁶ I tilfeller hvor dyrets liv likevel skal avsluttes innen forholdsvis kort tid, for eksempel på grunn av alderdom, vil det sjelden kunne forsvares å la dyret gjennomgå slike belastninger.

Hva som må anses å ha betydning for dyrets livskvalitet og hvilke funksjonshemninger det kan leve med, vil avhenge av hva slags dyr det er, rase og alder, samt individuelle særtrekk.⁸⁷

⁸³ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s.40

⁸⁴ ibid s.98

⁸⁵ Rådet for dyreetikk (2000)

⁸⁶ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s.98

⁸⁷ Rådet for dyreetikk (2000)

Hva som regnes som egnet til å ivareta dyrets funksjonsevne og livskvalitet, vil kunne endre seg med tiden. Det vil blant annet være avhengig av dyrehelsepersonellens kunnskaper og hvilke metoder de har tilgjengelig, samt holdninger i samfunnet.⁸⁸

Forsvarlighetskravet innebærer imidlertid at selv om kravet om funksjonsevne og livskvalitet oppfylles, kan det likevel være uforsvarlig å behandle dyret. Dette er tilfellet der sykdommen/skaden og reparasjonstiden påfører dyret for stor belastning eller risiko. Her har forarbeidene uttalt at dersom det er tvilsomt om behandlingen kan gjennomføres på en forsvarlig måte og er egnet til å ivareta dyrets funksjonsevne og livskvalitet, kan det være nødvendig å avlive dyret.⁸⁹ Det følger dermed en indirekte avlivningsplikt i § 9, og denne plikten er også uttrykkelig fastsatt i lovens § 24 første ledd litra b.

Rådet for dyreetikk har angitt flere momenter som er relevante ved vurderingen av om dyret skal behandles eller avlives etter § 24 første ledd litra b. Disse momentene er dyrets prognose, herunder utsikter til smertefrihet og gjenopprettelse av normal funksjon. Dyrets interesser skal veie tyngre enn både eierens og veterinærens egeninteresser. Veterinæren har derfor et ubetinget ansvar for å sette til side egne faglige og økonomiske ambisjoner, og først og fremst konsentrere seg om dyrets beste.⁹⁰ Det må imidlertid også legges vekt på eiers økonomiske begrensninger ved valg av behandlingsalternativ, samt eiers vilje og evne til å følge opp nødvendig behandling.⁹¹

4.3.2 Tredje ledd om bedøvelse og smertelindring

”Ved smertefulle inngrep skal det nyttes nødvendig bedøvelse og smertelindring.”

⁸⁸ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s.98

⁸⁹ *ibid*

⁹⁰ Rådet for dyreetikk (2000)

⁹¹ *Ibid*

Kravet til bruk av nødvendig smertelindring og bedøvelse ved smertefulle inngrep er en presisering av forsvarlighetskravet i bestemmelsens første ledd.⁹² Dette gjelder både i direkte tilknytning til inngrepet så vel som i rekonvalesensperioden så langt det er behov for oppfølging.⁹³

Slike smertefulle inngrep medfører en økt risiko for redusert dyrevelferd dersom de ikke utføres riktig. Det er derfor viktig at det benyttes bedøvelser med tilstrekkelig smertestillende effekt før, under og etter inngrepet.⁹⁴

Forarbeidene nevner spesielt at kirurgisk kastrasjon må anses som et smertefullt inngrep som krever nødvendig bedøvelse og smertelindring.⁹⁵

Det er relativt godt utviklet medisiner og metoder for bedøving og smertelindring for kjæledyr. Det er derimot lite vitenskapelig basert informasjon tilgjengelig om smertehåndtering ved drøvtyggere (småfe, storfe og reinsdyr). Dette behovet er særlig stort for kje.⁹⁶

I de tilfellene der behandlingen er medisinsk motivert, må det foretas en skjønnsmessig vurdering av hensynet til dyret. Dersom det er mangel på tilstrekkelige og tilfredsstillende bedøvelse og smertestillende, også til langtidsbruk, kan det være et avgjørende moment for å avlive dyret i stedet for behandling.

Når det kommer til kirurgi på friske dyr er mangler på bedøvelse og smertelindring særlig betenkelig. Her fravikes nemlig hovedreglen om helsemessig forsvarlig grunn.

Utgangspunktet må være at kirurgi forutsetter egnede medikamenter og metode.

⁹² Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s.40

⁹³ ibid s.99

⁹⁴ Vitenskapskomiteen for mattrygghet (2005)

⁹⁵ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s.99

⁹⁶ Vitenskapskomiteen for mattrygghet (2005)

I noen tilfeller har kravet til smertebehandling blitt presisert i forskrifter. I forskrift om hold av storfe og forskrift for dyrevelferd for småfe kreves det bedøvelse og langtidsvirkende smertelindring ved avhorning og kastrasjon.⁹⁷ I forskrift om hold av svin kreves også bedøvelse og smertelindring ved amputasjon av hale.⁹⁸ Forskriftene oppstiller her konkretiserte minstekrav. Loven kan imidlertid kreve ytterligere smertebehandling dersom det er ”nødvendig” ut i fra dyrets behov i forbindelse med avhorningen og kastrasjonen.

4.3.3 Annet ledd, første punktum som krever forsvarlig grunn ut fra dyrets helse
Loven forbyr operative inngrep og fjerning av kroppsdelar på dyr dersom det ikke foreligger forsvarlig grunn ut fra dyrets helse. Loven stiller dermed et krav til motivet for inngrepet.

4.3.3.1 ”Operative inngrep”

Etter en naturlig forståelse av ordlyden omfatter begrepet operative inngrep alle typer inngrep som innebærer kutting eller stikking i vev ved hjelp av instrumenter. Ordlyden omfatter derimot ikke medisinsk behandling som medisinerer og vanlige undersøkelser for å stille diagnose.

Dyrevelferdsloven benytter begrepet operative inngrep, akkurat som dyrevennloven fra 1935. Dyrevennloven fra 1974 byttet imidlertid ut operative inngrep med begrepet kirurgiske inngrep. I utgangspunktet er det ikke noen vesentlig forskjell på de to begrepene siden operasjon og kirurgi ofte oppfattes som det samme, men det antas likevel at begrepet operative inngrep er noe videre enn begrepet kirurgiske inngrep.⁹⁹

⁹⁷ FOR-2005-02-18 nr.160:Forskrift om velferd for småfe § 9 tredje ledd, FOR-2004-04-22 nr.665:Forskrift om hold av storfe § 8 annet ledd

⁹⁸ FOR-2003-02-18 nr.175:Forskrift om hold av svin § 10 annet ledd punkt 3

⁹⁹ Ot.prp.nr.52 (2000-2001) punkt 2.2.4

I forarbeidene til loven fra 1935 ble operative inngrep definert som ”helbredende behandling ved hjelp av instrumenter.”¹⁰⁰ I senere tid har forarbeidene lagt til grunn at begrepet dekker behandling som innebærer perforasjon av hud eller slimhinne, samt knusing av vev.¹⁰¹ Dette omfatter både kirurgi, akupunktur, injeksjoner og annen perforasjon av hud. Denne betydningen er i samsvar med innholdet i dyrehelsepersonelloven § 18 første ledd nr.2 som også nevner injeksjoner og annen perforering av hud eller slimhinne. Forarbeidene til dyrehelsepersonelloven viser til Bull Njaa (1953) som har definert begrepet som inngrep som medfører kontinuitetsatskillelse av vevene ved hjelp av instrumenter som kniv, tang, saks eller lignende.¹⁰² Begrepet vil dermed omfatte det samme etter begge lovene.

I forskrifter blir begrepet ytterligere presisert. Her oppstilles det et forbud mot inngrep som skjer i annen hensikt enn å gi behandling eller å stille en diagnose.¹⁰³ Forskriftene indikerer at begrepet inngrep må tolkes vidt til også å dekke visse undersøkelser som er nødvendige for å stille en diagnose. Et eksempel er å ta blodprøve.

4.3.3.2 ”fjernes kroppsdeler”

Den naturlig språklige forståelsen av begrepet kroppsdeler, vil omfatte utvendige deler av kroppen som bein, mage, ører osv.

Forarbeidene sier lite om hva som ligger i begrepet kroppsdeler. Det ble imidlertid uttalt i forbindelse med merking av rein at det åpnes for fjerning av kroppsdeler.¹⁰⁴ Videre ble det uttalt at rein blir merket ved å snitte bort deler av ørebrusken.¹⁰⁵ Dette indikerer at det ikke kreves at det fjernes hele kroppsdeler, det er tilstrekkelig at det fjernes deler av det.

¹⁰⁰ Frøslie (1997) s.63 og Ot.prp.nr.3 (1935) s.8

¹⁰¹ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s.98

¹⁰² Ot.prp.nr.52 (2000-2001) punkt 2.2.4

¹⁰³ FOR-2003-02-18 nr.175:Forskrift om hold av svin § 10 første ledd, FOR-2004-04-22 nr.665:Forskrift om hold av storfe § 8 første ledd, FOR-2005-06-02 nr.505:Forskrift om velferd for hest § 19.

¹⁰⁴ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s.99

¹⁰⁵ St.meld.nr.12 (2008-2009) s.81

Forskrifter har lagt til grunn at begrepet må tolkes vidt til også å omfatte organer. Ulike forskrifter inkluderer både fjerning av deler av nebb eller kam, samt tannrøkt og fjerning av tenner, som fjerning av kroppsdelene.¹⁰⁶

Loven krever ikke at kroppsdelene fjernes ved et operativt inngrep. Dette kommer frem ved at loven sier at det ikke skal gjøres operative inngrep ”eller” fjernes kroppsdelene. Forbudet gjelder uavhengig av hvordan kroppsdelene fjernes.

4.3.3.3 ”dyr”

Lovens saklige virkeområde er nedfelt i § 2. Der står det at begrepet dyr omfatter pattedyr, fugler, krypdyr (øgler, slanger, krokodiller og skilpadder), amfibier (frosk, padde og salamander), fisk, tiftokreps (hummer, kreps, krabbe og reke), blekksprut og honningbier. Loven skiller ikke mellom dyr som holdes av mennesker og viltlevende dyr. Ufødt og uklekket liv og larvestadier er omfattet av loven dersom stadiet har et sanseapparat tilsvarende levende dyr som er omfattet av loven.

4.3.3.4 ”hensynet til dyrets helse”

Loven oppstiller et krav om at inngrep må være begrunnet ut i fra dyrets helse.¹⁰⁷ Dette betyr etter en språklig forståelse at inngrepet skal være egnet til å gjøre et sykt eller skadet dyr friskt.

Vilkåret gjelder det aktuelle individets helse, og ikke helsen til flokken eller populasjonen som helhet.

Forarbeidene nevner flere eksempler på inngrep som ikke kan begrunnes i hensynet til helse. Det er blant annet amputasjoner med estetiske grunner, for eksempel øre –og halekupering, amputasjoner for å tilpasse dyret til menneskelige behov, for eksempel fjerning av stinkkjertler på ilder, fjerning av klør på katt, vingeklipping av fugl (omfatter ikke klipping av fjær), og amputasjoner for å tilpasse dyret til driftsmessige forhold, for

¹⁰⁶ FOR-2005-06-02 nr.505: Forskrift om velferd for hest § 19, FOR-2003-02-18 nr.175: Forskrift om hold av svin § 10, FOR-2001-12-12 nr.1494:Forskrift om hold av høns og kalkun § 21

¹⁰⁷ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s.98

eksempel brenning/fjerning av nebb på fjørfe, klipping av tenner på gris. Heller ikke inngrep med kosmetiske begrunnelser, for eksempel piercing, og inngrep som ikke medfører fjerning av kroppsdeler, men likevel hindrer dyret i normal atferd eller påfører det ubehag, kan sies å begrunnes ut i fra dyrets helse.¹⁰⁸ Knavring er et eksempel på dette.

Produksjonsdyrkonvensjonen forbyr behandling som resulterer i tap av en større mengde vev eller endring av beinstruktur, samt behandlinger som påfører dyret store smerter eller ubehag. Det gjøres imidlertid unntak for tilfeller der det er nødvendig av veterinærmedisinske grunner eller er til fordel for det aktuelle dyret.¹⁰⁹ Også kjæledyrskonvensjonen tillatter kirurgi på friske dyr dersom det er nødvendig av veterinærmedisinske grunner eller det er til fordel for det aktuelle dyret. Men også her fastsettes et forbud mot operative inngrep ment til å endre dyrets utseende,¹¹⁰ med unntak for merking, avhorning og kastrering. Som en følge av presumsjonsprinsippet må norsk rett antas å være i overensstemmelse med disse konvensjonene. Dette innebærer at norsk rett er forpliktet til å ha et forbud mot inngrep og behandling som endrer dyrets utseende, samt behandling som fjerner vev eller endrer dyrets beinstruktur. Denne forpliktelsen oppfylles via dyrevelferdslovens krav om dyrehelsemessig begrunnelse for inngrepet.

4.3.3.5 "forsvarlig grunn"

Loven fastsetter at inngrep kun kan utføres når det foreligger forsvarlig grunn ut fra dyrets helse. Det stilles her et kvalitativt krav til begrunnelsen for inngrepet. Det er ikke tilstrekkelig med en medisinsk indikasjon.

Dette forsvarighetskravet må ses i sammenheng med de kumulative vilkårene i første ledd. Et inngrep som ikke kan gjennomføres på forsvarlig vis etter første ledd, må samtidig antas å mangle en "forsvarlig" helsemessig grunn. Det samme gjelder dersom behandlingen ikke vil gi de resultater som kreves etter første ledd i form av funksjonsfriskhet og

¹⁰⁸ *ibid*

¹⁰⁹ Produksjonsdyrkonvensjonen, anbefalinger for hhv. storfe art.17, geit art.28, sau art.30, gris art.24, fisk art.18

¹¹⁰ Kjæledyrskonvensjonen, art.10

livskvalitet.¹¹¹ Også dyrets mulighet til helbredelse er relevant. Det vil sjeldent være medisinsk forsvarlig å la dyret gjennomgå en smertefull behandling dersom dens prognoser er dårlige. Et annet eksempel på at den helsemessige grunnen ikke er forsvarlig er amputasjon for å redde slakteverdien der dyrets livskvalitet reduseres som følge av amputasjonen, for eksempel amputasjon av syk klauv.¹¹²

4.3.4 Annet ledd, annet og tredje punktum, unntak fra forbudet nedfelt i loven

Loven oppstiller unntak fra forbudet i § 9 annet ledd annet og tredje punktum. Unntak ut over dette må følge av forskrift hjemlet i siste ledd. De kumulative vilkårene i første ledd, samt vilkåret om nødvendig bedøvelse i tredje ledd, får anvendelse også her.

4.3.4.1 Merking

”Det er likevel tillatt å foreta forsvarlig merking av dyr i dyrehold.”

Det gjøres unntak fra kravet om helsemessig grunn for forsvarlig merking av dyr i dyrehold, jf. § 9 annet ledd annet punktum. I visse tilfeller innebærer merking operative inngrep eller fjerning av kroppsvev,¹¹³ og det er disse tilfellene lovens unntak tar sikte på.

Forarbeidene definerer merking som ”endring av dyrets utseende eller plassering av objekter på dyret for å lettere å kunne identifisere dyret, få kunnskap om hvem som er dyrets eier mv. eller for å kunne registrere hvor dyret befinner seg.”¹¹⁴ Eksempler på merking er øremerking av husdyr og innsetting av microchips på hund og katt.

Lovens unntak gjelder dyr i dyrehold, slik at bestemmelsen kun omfatter eide dyr. Viltlevende dyr faller utenfor. Dersom man har behov for å merke dyr i strid med

¹¹¹ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s.98

¹¹² ibid

¹¹³ ibid s.40

¹¹⁴ ibid s.99

merkebestemmelsen, må dette skje i samsvar med bestemmelsen om bruk av dyr i forsøk og undervisning jf. § 13.¹¹⁵

Merking av dyr er særskilt regulert i § 10, og innholdet i ”forsvarlig” merking må antas å korrespondere med denne bestemmelsen. Forarbeidene har uttalt: ”Den nærmere reguleringen av hva som regnes som forsvarlig merking, skjer i og med hjemmel i bestemmelsen om merking av dyr.”¹¹⁶

4.3.4.2 Merking etter § 10

Bestemmelsen retter seg mot både den som har et særlig ansvar overfor dyrene, som regel eieren, og den som utfører merkingen.

Det er et vidt spekter av merkemethoder, men felles for alle er kravet om at merkingen skal være forsvarlig og ikke påføre dyret atferdsmessige begrensninger eller unødige påkjenninger og belastninger.

Vilkåret ”forsvarlig metode” betyr at både utførelsen og virkningene av metoden skal være dyrevelferdsmessig forsvarlig, både på kort og lang sikt. Videre krever alminnelige dyrevelferdsrettslige prinsipper at merkingen må tjene et berettiget formål, jf. § 3. I dette ligger at dyret skal behandles godt og med respekt, og derfor kun skal merkes der det er et reelt behov for det.

Pliktig øremerking av husdyr etter matlovgivningen er prinsipielt tillatt etter dyrevelferdsloven, men det enkelte tilfellet må være forsvarlig. Microchipmerking er anført som den mest dyrevennlige metoden. Veterinæren injiserer kapselen under huden. Inngrepet er ikke smertefullt, og krever ingen bedøvelse, i motsetning til for eksempel øretatovering.¹¹⁷

¹¹⁵ *ibid* s.42

¹¹⁶ *ibid* s.40

¹¹⁷ Dyrebeskyttelsen (1996)

Alt i forbindelse med merkingen må oppfylle forsvarlighetskravet. Det gjelder både merket, påsettingsutstyret, teknikken og hygieniske forhold i forbindelse med merkingen.

Forsvarlighetsstandarden er ment til å ramme alle tilfellene hvor sår og skader som følge av merkingen gir nedsatt trivsel.

De relevante forskriftene hjemlet i dyrevelferdsloven tillater forsvarlig merking, men presiserer ikke hva som ligger i dette. Dette med unntak for forskrift om drift av akvakulturanlegg § 31 annet ledd som tillater merking som ikke påfører atferdsmessige begrensninger, skade eller unødige påkjenninger.¹¹⁸

For at merkemetoden skal anses som forsvarlig kreves det at dyret ikke påføres ”atferdsmessige begrensninger.” Dette kravet er absolutt. Forarbeidene uttaler at både utforming, størrelse, vekt, plassering og fare for sår og skader vil kunne gi atferdsmessige begrensninger.¹¹⁹ Dersom dyret blir påsatt flere merker vil dette igjen påvirke vekt, plassering og skadefare. Det er imidlertid ikke mulig å fjerne all risiko knyttet til merking, som for eksempel økt fare for infeksjon, fastheking osv. Det kreves derimot at denne risikoen er så liten at den likevel er forsvarlig.

Et annet krav for at merkingen skal anses som forsvarlig er at metoden ikke medfører ”unødige påkjenninger og belastninger.” Innholdet i begrepene ”påkjenninger og belastninger” er omtalt under 4.2.

I forhold til vilkåret ”unødig” uttaler forarbeidene: ”Det er viktig at det tilstrebes å bruke skånsomme merkemetoder, men nesten all merking innebærer noe ubehag eller visse lidelser. Noe ubehag må nok tåles...”¹²⁰ Merking medfører vanligvis en viss grad av stress, ubehag og andre belastninger på dyret. Men det følger av forarbeidene at man ikke skal benytte metoder som utsetter dyret for mer ubehag og belastning enn det som er absolutt

¹¹⁸ FOR-2008-06-17 nr.822:Forskrift om drift av akvakulturanlegg § 31 annet ledd

¹¹⁹ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s.99

¹²⁰ ibid s.42

nødvendig. Dersom det lar seg gjøre, bør metoder som krever bedøvelse av dyret unngås. Det er fordi dyret vil bli stresset både under settingen av bedøvelsen og under selve merkingen, samtidig som inngrep som krever bedøvelse ofte kan medføre postoperative smerter.

Lovens § 3 beskytter dyret mot ”fare for” unødige påkjenninger og belastninger. Dette kommer ikke direkte frem av ordlyden i § 10, men dette er et generelt krav som må innfortolkes. Dette innebærer at hvorvidt dyret faktisk blir skadet som en følge av merkingen ikke er avgjørende. Dersom man ved en vurdering kommer til at merkingen var uforsvarlig, er det tilstrekkelig selv om man var heldig og unngikk skade.

Europarådsanbefalingene for storfe angir at merking skal utføres av kompetent personale for å unngå unødig smerte og stress for dyret under merkingen og i tiden etter.¹²¹ Dette må sies å ligge i kravet om at merkingen skal være forsvarlig etter § 9 annet ledd første punktum, jf. § 6 om kompetanse. Mens vanlig øremerking kan utføres av dyrets eier,¹²² skal microchip utføres av veterinær.

Visse merkemetoder medfører en risiko for at det kan oppstå infeksjoner eller andre komplikasjoner etter merkingen, selv om den blir utført på en forsvarlig måte. Dette er blant annet vanlig ved øremerking. Forarbeidene uttaler at der det foreligger slike risikoer, må det foretas forsvarlig tilsyn etter merkingen.¹²³

Som eksempler på uforsvarlige merkemetoder nevner forarbeidene fryse –og brennmerking, med unntak for merking på ikke-følsomme deler av kroppen som hov, klauv, skjell eller horn.¹²⁴ Det kreves imidlertid at unntakene med hov mv. oppfyller

¹²¹ Produksjonsdyrkonvensjonen, anbefalinger for storfe art. 18

¹²² FOR-2005-02-18 nr.160:Forskrift om velferd for småfe § 9, FOR-2003-02-18 nr.175:Forskrift om hold av svin §10, FOR-2004-04-22 nr.665:Forskrift om hold av storfe §8

¹²³ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s.42

¹²⁴ ibid s.99

forsvarlighetskravet, slik at det ikke påfører dyret skader og belastninger. Videre uttaler forarbeidene at fjerning av kroppsdeler ikke anses som forsvarlig merking, men her gjøres det unntak for pålagte merkemetoder på tamrein etter reindrifftsloven.¹²⁵

Merking kan også falle innunder § 13 om forsøk med dyr. Dette er merking av dyr som utføres i forbindelse med forsøk eller undervisning. Her er det uten betydning om dyret er eid eller viltlevende. Det gjøres imidlertid unntak for enkel identitetsmerking.¹²⁶ Selv om dette utføres i forbindelse med forsøk eller undervisning, blir det ikke regulert av § 13. Begrunnelsen er at dette er forsøk som ikke vil påvirke dyrets normale livsutfoldelse eller medføre annen enn helt forbigående lett smerte eller ubehag.¹²⁷

§ 13 kan gi hjemmel for merking som er i strid med merkebestemmelsen.¹²⁸

Bestemmelsens annet ledd gir hjemmel for å gi nærmere forskrifter om krav til merking av dyr, herunder påby og forby merking og merkemetoder.

4.3.4.3 Avhorning og kastrering

”Avhorning og kastrering er tillatt når det er nødvendig ut fra hensyn til dyrevelferd eller av andre særlige grunner.”

Avhorning og kastrering er tillatt der det er ”nødvendig ut fra hensynet til dyrevelferd”. Etter en naturlig språkforståelse av ordlyden vil det bety at inngrepet må være begrunnet i hensynet til velferden til enten det aktuelle dyret eller populasjonen som dyret er en del av. Vedrørende begrepet dyrevelferd vises det til 4.1. Kastrering av katter er et eksempel på en vurdering hvor det tas hensyn til dyrevelferd utover hensynet til det enkelte individ.

¹²⁵ ibid

¹²⁶ FOR-1996-01-15 nr.23:Forskrift om forsøk med dyr § 2 tredje ledd

¹²⁷ ibid

¹²⁸ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s.42

Kastrering vil her fungere som en formeringskontroll og redusere antall forvillede katter, og dermed forebygge de lidelsene kattene vil bli utsatt for som eierløse dyr.¹²⁹

Også i forarbeidene utales det at det kan legges vekt på dyrevelferden til flere dyr, og ikke bare til det aktuelle dyret.¹³⁰ Hva som vil være det beste for dyret eller populasjonen, vil bero på en faglig vurdering. Relevante hensyn ved en slik vurdering vil være den skadefaren som foreligger ved å ha en hornet besetning eller ukastrerte dyr. Det må foreligge en reell og vesentlig fare for at dyret kan skade seg selv eller andre dyr. Videre kan det bli mer stress blant dyrene dersom de er hornet, blant annet som en følge av skader. Det vil også kunne virke stressende på flokken dersom den inneholder dyr som ikke er kastret. Dette er argumenter som taler for avhorning og kastrering med hensyn til hele flokken.

Det må imidlertid også tas hensyn til det aktuelle dyret, og hva det utsettes for under inngrepet. .

Ved avhorning fjernes en kroppsdel fra dyret. Inngrepet er videre ofte smertefullt, blant annet på grunn av mangelfull kunnskap om smertelindring hos drøvtyggere.¹³¹ Hos tamrein kan avhorning dessuten føre til tap av sosial status.¹³² Dette er argumenter som taler mot avhorning. På den annen side kan avhorning føre til at dyret får mulighet til å gå sammen med resten av flokken uten at det oppstår skader på det aktuelle dyret eller andre dyr. Kastrering må anses som en krenkelse av dyrets integritet. Ikke bare fjernes en del av kroppen, men det skjer samtidig en endring av dyrets fysiologi og psyke. Videre kan kastrering gi helsemessige bivirkninger,¹³³ i tillegg til smertene og komplikasjonene som er forbundet med inngrepet. Dette er argumenter som taler mot kastrering.

På den annen side vil de fleste tamme dyr aldri få utløp for sin seksualdrift, men derimot være underlagt sterkt kontroll. Dette kan ses som et argument for kastrering. Kastrater vil dessuten ofte være roligere og mindre aggressive mot både mennesker og andre dyr, og kan

¹²⁹ Rådet for dyreetikk (2001), Katterapporten (2001) s.42-43

¹³⁰ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s.99

¹³¹ Vitenskapskomiteen for mattrygghet (2005)

¹³² Frøslie (1997) s.99

¹³³ Rådet for dyreetikk (2001)

dermed få et friere liv.¹³⁴ Ved en vurdering av nødvendigheten ut fra hensynet til dyrevelferd må det dermed også tas hensyn til det enkelte dyrs integritet og naturlige livsutfoldelse.¹³⁵

Det må altså legges vekt på om inngrepet kan føre til at dyret får friere bevegelsesmuligheter, samt mulighet til å gå sammen med resten av flokken og dermed kan få en økning av livskvalitet. Fordelene det aktuelle dyret, samt de andre dyrene, oppnår må dermed veie opp for den risikoen for smerte og stress som følger av inngrepet.

Ved avhorning og kastrering bør man også vurdere nødvendigheten av inngrepet i lys av prinsipielle innvendinger mot å utøve kirurgi på friske dyr. Dette kom frem i forarbeidene til lovendringen som innførte et forbud mot kastrasjon av gris og reinbukk.¹³⁶

Landbruksdepartementet uttalte da at det prinsipielt er dyrevernmessig svært betenkelig å foreta inngrep på dyr for å tilpasse disse til ulike driftsformer og produksjonsforhold.

Videre ble det uttalt at det er nødvendig å se på om driftsformer og produksjonsforhold i stedet kan endres, slik at inngrep ikke lenger blir nødvendig.¹³⁷ Ved

nødvendighetsvurderingen skal det dermed legges vekt på om det foreligger mulige alternativer til inngrepet. Der slike alternativer foreligger, skal det mer til før inngrepet anses som nødvendig.

Hva som anses som ”nødvendig” vil også være avhengig av muligheten til å benytte bedøvelse og smertestillende under og etter inngrepet. Der tilstrekkelig og riktig bedøvelse og smertelindring foreligger vil inngrepet påføre dyret mindre belastninger, og vil derfor lettere godtas som et nødvendig inngrep.

Hva som er nødvendig avhorning og kastrasjon er avhengig av en konkret vurdering, og vil endre seg over tid. Det sentrale er at argumentene for avhorning og kastrasjon må veie opp for dyrevelferdsmessige motargumenter, samt prinsipielle innvendinger mot bruk av kirurgi for å tilpasse dyrene etter vårt behov og levemiljø.¹³⁸ Om det foreligger mulige alternativer

¹³⁴ Ibid

¹³⁵ Ibid

¹³⁶ Ot.prp.nr.68 (1999-2000) s.2

¹³⁷ Ibid

¹³⁸ Ot.prp.nr.68 (1999-2000) s.2

til inngrepet, og om det benyttes tilstrekkelig smertestillende, er også sentralt ved nødvendighetsvurderingen.

Denne nødvendighetsvurderingen gjelder uavhengig av om inngrepet er begrunnet med hensyn til dyrevelferd eller særlige grunner.

Loven åpner for avhorning og kastrering som er ”nødvendig ut fra særlige grunner”. Det oppstilles kvalifiserende krav til begrunnelsen for inngrepet. Det må foreligge tilstrekkelige og reelle behov i det aktuelle tilfellet, som må veie opp for de dyrevelferdsmessige motargumentene.

Slike særlige grunner kan blant annet være sikkerhetshensyn til menneskene som jobber med dyrene, eller det kan foreligge særlige bruksgrunner som gjør avhorning og kastrasjon nødvendig.

Forarbeidene har lagt til grunn at med særlige grunner menes blant annet omstendigheter som ikke er av hensyn til dyrets velferd, men som av andre nødvendige grunner gjør inngrepet berettiget. Som eksempler nevnes kastrasjon av smågris for å unngå rånelukt –og smak.¹³⁹ Det klassiske eksempelet på ”særlige grunner” er kastrering av førerhunder. Kastrering av katter er også begrunnet med ”særlige grunner.”¹⁴⁰ Det er ikke spesielt hygienisk å ha en masse løskatter. Store mengder med avføring fra katter kan utgjøre en helsemessig risiko både for dyr og mennesker. Samtidig vil ukastrerte hannkatter være til sjenanse for naboer ved urinskvetting (markering) og bråk.¹⁴¹

Forarbeidene gir ikke eksempler på hva som kan være en særlig grunn for avhorning. Sikkerhetsmessige hensyn for menneskene rundt dyrene er imidlertid, som nevnt, en særlig grunn for avhorning. Skadene av å bli stanget under håndtering er ofte mer alvorlige ved en hornet besetning enn der besetningen består av kollete dyr.

Etter ordlyden er det tilstrekkelig med en slik særlig grunn, og ikke noe krav om dyrevelferdsmessig grunn i tillegg. Det er imidlertid usikkert hvor tung vekt

¹³⁹ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s.99

¹⁴⁰ Ibid

¹⁴¹ Rådet for dyreetikk (2001), Katterapporten (2001) s.42-43

sikkerhetshensynet har i forhold til den risikoen for belastning dyret vil få som en følge av inngrepet.

Selv om avhorning og kastrering er unntatt kravet om helsemessig grunn, må fremdeles inngrepet skje på en ”dyrevelferdsmessig forsvarlig” måte. I dette antas å ligge et krav om faglig forsvarlig metode. Det skal utføres på en måte som gir smertefrihet under inngrepet, lav risiko for alvorlige postoperative smerter og minimal risiko for komplikasjoner. Ved alternative metoder taler lovens formål for at det skal nyttes den metoden som påfører dyret minst påkjenninger og belastninger. Likevel synes burdizzo-metoden å være tillatt, selv om denne anses å påføre dyret mer kroniske smerter enn blodig kastrering.¹⁴²

Inngrepet må videre være egnet til å ivareta dyrets funksjonsevne og livskvalitet. Det er imidlertid ikke alltid mulig å ivareta hensynet til funksjonsevne og livskvalitet fullt ut. Ved en kastrering er det for eksempel ingen tvil om at man har begrenset dyrets funksjonsevne. Dette innebærer blant annet at avhorning av okse ikke kan skje når dyret er voksent uten at det foreligger veterinærmedisinske grunner.¹⁴³ Det innebærer også at kastrering ved bruk av ligatur (strikk) ikke er tillatt fordi metoden påfører dyret større belastninger sammenlignet med andre metoder.¹⁴⁴

Forsvarlighetskravet inneholder en plikt overfor veterinæren til å gi dyreeier informasjon om grunnleggende postoperativ oppfølging. Det veterinærmedisinske rettsråd (1996), sak 1177 gjaldt en hest som døde av infeksjon som følge av kastrasjon. Rettsrådet antok at veterinærens informasjon til eier om postoperativ oppfølging for å unngå alvorlige komplikasjoner ikke hadde vært optimal. Infeksjonen og dødsfølgen ble likevel ansett som et hendelig uhell. Det er imidlertid ikke sikkert at resultatet hadde blitt det samme etter en vurdering etter § 9. Paragraf 9 setter dyrenes interesser i fokus, og dennes interesse i at veterinærer gir grunnleggende informasjon av betydning for å unngå store lidelser, er tungtveiende. Videre er det veterinæren og eieren som avgjør behandlingsmetode og

¹⁴² Vitenskapskomiteen for mattrygghet (2005) ad hoc-rapporten s.15

¹⁴³ FOR-2004-04-22 nr.665:Forskrift om hold av storfe § 8 annet ledd

¹⁴⁴ Ot.prp.nr.27 (1973-1974) s.39

oppfølging. Begge skal opptre forsvarlig etter loven for å unngå unødige belastninger. Dyret er prisgitt den behandlingen den får.

4.3.4.4 Avhorning

”Avhorning” er et inngrep der man enten fjerner geviret (tamrein) eller hindrer at hornanlegg utvikler seg videre (kalv og kje). Avhorning er et smertefullt inngrep (med visse unntak for reinsdyr), spesielt hos litt eldre dyr. Inngrepet kan føre til langvarige og smertefulle komplikasjoner, først og fremst pannehulebetennelse. Hos helt unge dyr er risikoen for slike komplikasjoner mindre fordi man her kan anvende en annen teknikk og ikke trenger å åpne til pannehulen.¹⁴⁵

Ved avhorning av tamrein sages geviret av. Hornene deres er til en viss tid dekket med hud, og når denne huden er tørket og gnidd av, er avhorningen reint teknisk ukomplisert.¹⁴⁶

Dyret vil ikke oppleve noe smerte ved at geviret sages av. Ved kalv og kje går metoden ut på å ødelegge vev i hornanlegget ved bruk av varmluftspistol eller brennjern.

Storfe:

Lovens åpning for avhorning av storfe er også slått fast i forskrift om hold av storfe som tillater nødvendig avhorning.¹⁴⁷ Ordlyden i forskriften tilsier dermed at også etter forskriften er dyrevelferdsmessige og andre særlige grunner relevante momenter ved en vurdering om avhorning.

Storfe kan avhornes når det er ”nødvendig ut fra hensynet til dyrevelferd”. Ved denne nødvendighetsvurderingen må man blant annet se om det finnes mulige alternativer til inngrepet. Det finnes dyr som er naturlig kollet (uten horn). Ved avl på rasen Rødt Norsk Fe velges det bevisst ut kollet okser for på sikt å kunne tilby kollet dyr.¹⁴⁸ Dette vil i økende grad redusere behovet for avhorning.

¹⁴⁵ Frøslie (1997) s.99

¹⁴⁶ Ibid

¹⁴⁷ FOR-2004-04-22 nr.665:Forskrift om hold av storfe § 8

¹⁴⁸ Vitenskapskomiteen for mattrygghet (2005)

Et annet hensyn av betydning er at det etter bestemmelsens tredje ledd skal benyttes bedøvelse og smertelindring ved smertefulle inngrep. Avhorning av kalv må regnes som et smertefullt inngrep, som dessuten kan føre til langvarige og smertefulle komplikasjoner. Det må dermed benyttes bedøvelse og smertelindring både under og etter inngrepet. Dette er også slått fast i forskriften for hold av storfe som krever bedøvelse og langtidsvirkende smertebehandling.¹⁴⁹ At det foreligger tilstrekkelige og egnede bedøvelsesmidler er en forutsetning for at inngrepet kan anses som nødvendig.

Hva som er nødvendig avhorning vil endre seg over tid. Det vil variere mellom ulike storferaser, driftsopplegg, stell og atferd innad i ulike besetninger osv.

Avhorningen kan videre være ”nødvendig ut fra hensyn til andre særlige grunner.” Slike særlige grunner for avhorning vil først og fremst være sikkerhetshensyn til de som jobber med dyrene. Avhorning vil redusere skadene ved stanging betraktelig.

Forskriften for hold av storfe sier at avhorning av storfe eldre enn 6 uker er forbudt.¹⁵⁰

Denne aldersgrensen for avhorning som ikke er begrunnet i dyrets helse, er faglig begrunnet og er fastsatt fordi avhorning gir økt risiko for smerte og komplikasjoner desto eldre dyret er. Det vil dermed ikke være ”dyrevelferdsmessig forsvarlig” etter første ledd å foreta et slikt inngrep på et eldre dyr.¹⁵¹

Denne aldersgrensen må imidlertid ikke tolkes så snevert at den utelukker avhorning av veterinærmedisinske grunner. Dette synspunktet får støtte av forskriften om å fjerne horn, som sier at veterinær kan fjerne hornanlegg og horn når det er nødvendig av veterinærmedisinske grunner, uten hinder av tidligere forbud.¹⁵² Det må altså foreligge en forsvarlig helsemessig grunn for å kunne avhorne storfe eldre enn 6 uker. Et eksempel på

¹⁴⁹ FOR-2004-04-22 nr.665:Forskrift om hold av storfe § 8 annet ledd

¹⁵⁰ Ibid

¹⁵¹ Frøslie (1997) s.98-99

¹⁵² FOR-1976-11-20 nr.1:Forskrift om å fjerne horn på dyr § 3

det kan være at hornet tar til å vokse inn i dyret. I Hadeland land –og tingrett ble en bonde dømt for brudd på dyrevernsloven for å la hornene gro inn i bløtvevet bak øyet på to kyr.¹⁵³

Kje:

Forskriften om velferd for småfe har i motsetningen til lovens bestemmelse og forskriften om hold av storfe ingen åpning for avhorning begrunnet i andre særlige grunner. Lovens åpning for særlige grunner er dermed satt til side gjennom forskriften når det kommer til kje.

Kje kan avhornes dersom det er ”nødvendig ut fra hensynet til dyrevelferd”. Slike hensyn kan være å unngå skader som følge av stanging. De fleste geitebøndene velger likevel å ikke avhorne geitene fordi de anser avhorning som dyreplageri.

Forarbeidene uttaler at: ”Det må være en forutsetning at man mangler gjennomførbare alternativer til rutinemessig avhorning.”¹⁵⁴ En slik alternativ metode er avlsmessig satsning på kollete dyr. Slik avl er imidlertid foreløpig vanskelig siden genet for kollethet er koblet med et gen som fører til at geitene blir tvekjønnet. Dette vil øke risikoen for redusert dyrevelferd hos de aktuelle dyrene.¹⁵⁵

I merknaden til forskriften om velferd for småfe uttales det at: ”Kjeets interesse i å unngå avhorning må veies opp av hensynet til å unngå skader som følge av at dyrene har horn.”¹⁵⁶ Også for geit er avhorning et inngrep som kan føre til intense og langvarige smerter. Det kan være smerte forbundet med setting av bedøvelsen, og det forekommer at dyrene ikke er tilstrekkelig bedøvd. Videre opplever dyrene ofte også postoperative smerter. Dette kommer av at det er faglig usikkerhet knyttet til bedøvelse og langtidsvirkende smertebehandling av kje.¹⁵⁷

¹⁵³ Bjørheim (2006)

¹⁵⁴ Vedlegg til brev av 12.11.2004 fra Mattilsynet til Landbruks –og matdepartementet § 9

¹⁵⁵ Vitenskapskomiteen for mattrygghet (2005)

¹⁵⁶ Vedlegg til brev av 12.11.2004 fra Mattilsynet til Landbruks –og matdepartementet § 9

¹⁵⁷ Vitenskapskomiteen for mattrygghet (2005)

Det kan også forekomme stress/frykt forbundet med håndteringen før, under og etter inngrepet, og i særlig grad dersom dyret ikke vant til håndtering av mennesker.¹⁵⁸

Forskrift om avhorning av dyr tillater avhorning av dyr under 6 uker.¹⁵⁹ Denne aldersgrensen blir imidlertid snevret inn i forskriften om velferd for småfe til å kun tillate avhorning på kje yngre enn 4 uker.¹⁶⁰ Vitenskapskomiteen for mattrygghet har uttalt at kje bør avhornes før de er 8 dager, eller så fort hornanleggene kjennes, ut fra hensyn til dyrevelferd. Det vil føre til færre komplikasjoner og at man unngår gjenvækst etter avhorning.¹⁶¹ Dette tilsier at avhorning i noen tilfeller skal foretas før 4 ukers alder. Som med storfe bør ikke denne aldersgrensen tolkes så snevert at det utelukker avhorning av veterinærmedisinske grunner.

Kje kan ikke avhornes dersom inngrepet er nødvendig av ”andre særlige grunner”. Begrunnelser som vanligvis ville gått under ”særlige grunner” må derfor ivaretas på andre måter. Skading av mennesker som følge av stanging kan til en viss grad unngås ved at dyrene er tilstrekkelig tamme og er vant til å bli håndtert.

Tamrein:

Avhorning av tamrein er regulert i forskrift om å fjerne horn på dyr.¹⁶² Avhorning av tamrein skiller seg ut fra avhorning av kalv og kje ved at inngrepet kan utføres uten at dyret påføres noen smerter, dersom det utføres når geviret er ferdig utvikst.

Tamrein kan avhornes dersom det er ”nødvendig ut fra hensynet til dyrevelferd.” Slike hensyn kan for eksempel være å unngå at dyret skader seg selv eller andre dyr under transport.

¹⁵⁸ Vedlegg til brev av 12.11.2004 fra Mattilsynet til Landbruks –og matdepartementet § 9

¹⁵⁹ FOR-1976-11-20 nr.1:Forskrift om å fjerne horn på dyr § 2 første ledd

¹⁶⁰ FOR-2005-02-18 nr.160:Forskrift om velferd for småfe § 9 tredje ledd

¹⁶¹ Vitenskapskomiteen for mattrygghet (2005)

¹⁶² FOR-1976-11-20 nr.1:Forskrift om å fjerne horn på dyr § 1

Avhorning av tamrein kan også begrunnes i at det er ”nødvendig av andre særlige grunner.” Slike særlige grunner kan være sikkerhetshensyn til menneskene rundt dyrene. Det vil blant annet anses som en særlig grunn i de tilfellene hvor de avhorner kjørerein ut fra sikkerhetsmessige hensyn.¹⁶³

Inngrepet må være ”nødvendig.” Det må foretas en konkret avveining mellom fordelene og ulempene ved inngrepet. Det skal tas hensyn til det aktuelle dyret, flokken og situasjonen ved vurderingen av nødvendigheten.¹⁶⁴ Det faktum at avhorning vil føre til et fall i sosial status, samt at simlene i perioder trenger horna som våpen, tilsier at en bør utvise varsomhet med avhorning.¹⁶⁵ Dette er hensyn som vil ha betydning for dyrets funksjonsevne, og ikke minst livskvalitet.

Det er imidlertid ikke tilstrekkelig at slike grunner foreligger. Inngrepet må være ”dyrevelferdsmessig forsvarlig.” Avhorning av tamrein kan utføres av lekfolk uten bedøvelse.¹⁶⁶ Det er fordi at inngrepet kan gjøres smertefritt. Det som derimot kan være i strid med vilkåret om dyrevelferdsmessig forsvarlig er selve innfangingen og håndteringen. Også lyd, lukt og vibrasjoner fra sagingen vil kunne stresse dyret ytterligere.¹⁶⁷ Dersom dette ikke kan gjøres uten å stresse dyret unødige, vil ikke inngrepet kunne sies å oppfylle kravet. Paragraf 6 oppstiller dessuten et kompetansekrav til den som utfører avhorningen.

Det kommer frem av fremstillingen at avhorning som regel må begrunnes i hensynet til dyrevelferd, samtidig som sikkerhetsmessige hensyn kan være en del av begrunnelsen når det gjelder kalv og tamrein (men ikke kje). Det forekommer nok sjelden at avhorning blir ansett som nødvendig kun ut i fra hensyn til særlige grunner.

¹⁶³ Høringsnotat med utkast til ny lov om dyrevelferd (2007) s.74

¹⁶⁴ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s.99

¹⁶⁵ Frøslie (1997) s.99

¹⁶⁶ FOR-1976-11-20 nr.1:Forskrift om å fjerne horn på dyr § 1 annet ledd og § 2 tredje ledd

¹⁶⁷ Rådet for dyreetikk (2007)

4.3.4.5 Kastrering

Kastrering betyr fjerning eller ødelegging av testiklene,¹⁶⁸ og inngrepet kan skje enten ved bruk av burdizzo-tang eller ved såkalt blodig kastrering.¹⁶⁹ Forarbeidene beskriver kastrering som et operativt inngrep som fjerner reproduksjonsevnen hos både hanndyr og hunddyr.¹⁷⁰ Unntaket for kastrering må anses å omfatte også sterilisering, som er et inngrep som gjør dyret ute av stand til å formere seg.¹⁷¹ Det er imidlertid ikke tatt standpunkt til kastrering ved bruk av hormoner.¹⁷² Dersom dette skulle vise seg å ikke omfattes av begrepet, vil det allikevel gå under begrepet medisinsk behandling, men vil da ikke være et unntak som er spesifikt nevnt i loven. Kastrering ved bruk av elastisk ligatur blir i forarbeidene omtalt som ”forkastelig, og må ikke under noen omstendigheter benyttes.”¹⁷³

Storfe:

For at kastrering av storfe skal anses som ”nødvendig ut fra hensynet til dyrevelferd,” må inngrepet være i dyrets interesse, ev. interesse til flere dyr.¹⁷⁴ Forarbeidene nevner som eksempel at oxen får mer adgang til utegang og beite som kastrat.¹⁷⁵ Kastrering kan dermed øke dyrets livskvalitet ved at det får større bevegelsesfrihet og adgang til å gå sammen med resten av flokken. Samtidig innebærer inngrepet en viss risiko for komplikasjoner som infeksjoner, blødninger og brokk.¹⁷⁶ Det Veterinærmedisinske rettsråd (1995), sak 1150 gjaldt komplikasjoner ved kastrering av hest. Rettsrådet uttalte at: ”sårinfeksjon med påfølgende sædstrengfistel er ikke en helt uvanlig komplikasjon ved kastrasjon av hest selv om kastrasjonen utføres på rett måte.” Et annet eksempel på komplikasjon etter kastrasjon er tarmfremfall. I Det veterinærmedisinske rettsråd (1990),

¹⁶⁸ Wikipedia Kastrering (2009)

¹⁶⁹ Vedlegg til brev av 12.11.2004 fra Mattilsynet til Landbruks –og matdepartementet § 9

¹⁷⁰ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s.98

¹⁷¹ Wikipedia Sterilisering (2009)

¹⁷² Ot.prp.nr.27 (1973-1974) s.38

¹⁷³ Ibid s.39

¹⁷⁴ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s.99

¹⁷⁵ Ibid

¹⁷⁶ Vitenskapskomiteen for mattrygghet (2005), ad hoc-rapporten s.14

sak 1030, måtte hesten avlivet på grunn av tarmfremfall. Disse tilfellene gjaldt kastrasjon av hest, men komplikasjonene er trolig de samme for okser.

Storfe kan også kastreres når det foreligger andre ”særlige grunner”. Kastrering kan begrunnes i sikkerhetshensyn til de menneskene som jobber med dyrene siden okser kan være mer aggressive enn kastrater dersom de går på utedrift.¹⁷⁷ Videre kan kastrering begrunnes med at de vil hindre at okser som ikke skal brukes i avl får avkom. Kastrater kan dessuten føres med mindre energirike fôrrasjoner fordi de vokser noe seinere. Samtidig vil kjøttet bli bedre på grunn av lavere fettinnhold.¹⁷⁸ De tre sistnevnte begrunnelsene kan ikke anses som rettmessige etter loven. Slike hensyn kan neppe anses som egnede til å veie opp for dyrets påkjenninger med kastrasjonen.

Inngrepet må være ”nødvendig” før dyret kastreres. Europarådsanbefalingene for storfe angir at kastrering av storfe bør unngås så langt det lar seg gjøre.¹⁷⁹ Det må dermed foretas en konkret vurdering for hvert enkelt dyr for å finne ut av behovet i den aktuelle situasjonen. Det må vurderes om det finnes mulige alternativer til kastrasjon. Et eksempel er om det er mulig å holde oksen utendørs i innhegning på dyrevelferdsmessig tilfredsstillende måte uten å måtte kastrere.

Det må også vurderes om det benyttes tilfredsstillende smertestillende. Er ikke det tilfellet, kreves det mer før inngrepet blir ansett som nødvendig.

Etter bestemmelsens første ledd må inngrepet være ”dyrevelferdsmessig forsvarlig”.

Undersøkelser har vist at belastningen på dyret er minst om det kastreres i ung alder (2-3 måneder).¹⁸⁰ Oksen bør imidlertid ikke kastreres for tidlig på grunn av reduksjon av tilvekst. Samtidig må det tas hensyn til momenter som stressrespons, atrofieringshastighet

¹⁷⁷ St.meld.nr.12 (2002-2003) s.63

¹⁷⁸ Vitenskapskomiteen for mattrygghet (2005), ad hoc-rapporten 19

¹⁷⁹ Produksjonsdyrkonvensjonen, anbefalinger for storfe art.17 annet ledd litra c i

¹⁸⁰ St.meld.nr.12 (2002-2003) s.63

og blødningstendens.¹⁸¹ Disse hensynene sett i sammenheng tilsier at det ideelle tidspunktet for kastrering er når kalven er mellom 3 og 6 måneder gammel. Det har også vist seg at vekttapet etter en kastrering øker kvadratisk med økende alder, samtidig som stressresponsen er mindre hos okser under 6 måneder sammenlignet med okser eldre enn 6 måneder.¹⁸²

Gris:

Loven tillater kastrering av gris, og forskrift for hold av svin presiserer at kastrering er tillatt på smågriser under 4 uker.¹⁸³

Kastrering av gris forekommer sjeldent med begrunnelsen at det er nødvendig ut fra ”hensynet til dyrevelferd”.

Hensikten med å kastre såkalt slaktegris er å unngå rånelukt –og smak av kjøttet,¹⁸⁴ og slik kastrering for å endre kvaliteten på kjøttet blir i følge forarbeidene ansett som nødvendig ut fra andre ”særlige grunner.”¹⁸⁵ Kastrasjon for å øke mengden eller endre kvaliteten på kjøttet kan neppe sies å være en særlig grunn,¹⁸⁶ men det er her gjort et unntak for kastrering av smågris av hensyn til kjøttkvalitet og økonomi. Det er imidlertid vanskelig å si at det er et hensyn som veier opp for belastningen og risikoen dyret har med kastrasjonen.

”Nødvendighetsvurderingen” ved gris blir imidlertid ikke som med andre dyr, siden det foretas rutinemessig kastrasjon av smågris. Det er allikevel aktuelt å se om det foreligger alternativer til inngrepet.

¹⁸¹ Vitenskapskomiteen for mattrygghet (2005) ad hoc-rapporten s.16

¹⁸² Vitenskapskomiteen for mattrygghet (2005) ad hoc-rapporten s.13

¹⁸³ FOR-2003-02-18 nr.175:Forskrift om hold av svin § 10 annet ledd

¹⁸⁴ St.meld.nr.12 (2002-2003) s.69

¹⁸⁵ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s.99

¹⁸⁶ Ibid s.38

Det er utført forsøk på å erstatte kastrering med skatol-målinger.¹⁸⁷ Det er bevist at det er skatol som bidrar til rånelukten, og ved en måling og utsortering av kjøtt med høyt skatol-innhold skal det være mulig å unngå kastrering.¹⁸⁸ Industrien vil dermed nyte godt av de fordeler som følger av en ukastrert hanngrisproduksjon, som for eksempel bedre tilvekst, mindre fôrbruk, høyere kjøttprosent og bedre helse.¹⁸⁹

Det blir også uttalt at det er mulig å sortere bort kjøtt med rånelukt –og smak på slakterier. For at andelen frasortert kjøtt ikke skal bli for høy og få for store økonomiske konsekvenser, er det viktig å påvirke nivået av rånelukt –og smak. Dette kan gjøres via miljøfaktorer, slaktevekt og alder ved slakting.¹⁹⁰

Grisens produksjon av androstenon er imidlertid også en årsak til rånelukten –og smaken. Denne produksjonen kan ikke påvirkes ved en bedring av miljø, hygiene og fôring, men kan reduseres gjennom avl.¹⁹¹

Frem til det finnes metoder for å sortere ut kjøtt med rånelukt –og smak, vil det ikke eksistere noe reelt alternativ til kastrering.¹⁹²

Det kan imidlertid settes et spørsmålstegn ved at grisene skal lide seg gjennom kastreringen, med alt stresset og smerter det innebærer både før, under og etter inngrepet, for at næringen ikke skal risikere å tape penger. Forarbeidene uttaler at en del av kostnadene ved frasortering må veies opp mot de agronomiske og økonomiske fordeler som hanngrisproduksjonen gir,¹⁹³ men interessene til næringen tillegges her mer vekt enn grisenes interesse i å slippe kastrasjon. Forarbeidene synes å bygge på at man skal gi næringen full sikkerhet for at det ikke skal forekomme noen negative reaksjoner fra kundene som følge av hanngriskjøtt. Grisenes interesser blir dermed reelt sett ikke tillagt vekt i interesseavveiningen.

¹⁸⁷ Rådet for dyreetikk (1995)

¹⁸⁸ Ot.prp.nr.68 (1999-2000) s.9

¹⁸⁹ Ibid

¹⁹⁰ Ibid s.10

¹⁹¹ Ot.prp.nr.36 (2001-2002) s.5

¹⁹² Ibid

¹⁹³ Ibid

Et annet alternativ til kirurgisk kastrasjon er immunkastrering. Dette er en vaksine som påvirker dyrenes hormonbalanse. Vaksinen er allerede godkjent i EU.¹⁹⁴ Det sies at denne metoden ivaretar både hensynet til dyrevelferd, kjøttkvalitet og økonomi. Forarbeidene til dyrevelferdsloven ser ut til å åpne for slik immunkastrering, når den uttaler at kastrering av smågris er nødvendig til det foreligger tilfredsstillende alternativer til *kirurgisk* kastrering.¹⁹⁵

I forarbeidene slås det fast at det er en målsetting å komme bort fra rutinemessig kastrasjon av smågris. Men forarbeidene uttaler også at frem til det foreligger et tilfredsstillende alternativ for å begrense rånelukt –og smak, vil det anses å foreligge en ”særlig grunn” for å kastrere smågriser.¹⁹⁶ Når det foreligger et slikt tilfredsstillende alternativer til kastrering, vil ikke lenger kastrering bli ansett som ”nødvendig av særlige grunner,” og det vil bli forbudt med rutinemessig kastrasjon av smågris.

Kastreringen må være ”dyrevelferdsmessig forsvarlig.” Forskriften tillater kastrering av smågriser under 4 uker.¹⁹⁷

Det er gått bort fra den troen at smertefølelsen ikke er fullt utviklet hos unge dyr, men det er fremdeles flere fordeler med å kastrere grisen i ung alder. Sårflatene blir mindre og såret gror lettere, samt at det vil være mindre utsatt for infeksjoner. Grisen kommer seg fortere etter inngrepet siden immunforsvaret er bedre utviklet når grisen er 1 uke gammel enn når den 3-4 uker gammel. På den tiden vil forsvaret svekkes.¹⁹⁸ Mindre dyr vil dessuten være enklere å fikse.¹⁹⁹

Da det ble bestemt at det måtte benyttes bedøvelse og smertestillende ved kastrering av gris, gikk aldersgrensen opp fra 1 uke til 4 uker. Denne endringen ble forklart i forarbeidene med at man da fortsatt vil kunne dra nytte av de fordeler som ligger i den

¹⁹⁴ Rådet for dyreetikk (2009)

¹⁹⁵ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s.99

¹⁹⁶ Ibid s.40

¹⁹⁷ FOR-2003-02-18 nr.175:Forskrift om hold av svin § 10 annet ledd

¹⁹⁸ Ot.prp.nr.68 (1999-2000) s.10

¹⁹⁹ Rådet for dyreetikk, Høringsuttalelse om endring av dyrevernløvens § 7 (1997)

evnen til sårhelning som finnes hos grisen når den er så ung, samtidig som veterinæren får mulighet til å kastrere flere kull samtidig.²⁰⁰

Tamrein:

Kastrering av tamrein ble forbudt i 2000, med unntak for kastrering for særlige bruksgrunner utført av veterinær.²⁰¹ Under høringen til dyrevelferdsloven ble det ikke foreslått noen endring i denne rettstilstanden, men forarbeidene slår likevel fast at reinbukker kan kastreres dersom det er til det beste for velferden til flokken som helhet.²⁰²

Det åpnes dermed for kastrering av reinbukk dersom det er ”nødvendig ut fra hensynet til dyrevelferd.” Hensynet til det aktuelle dyret kan tilsi at kastrering er nødvendig for å unngå skader på dyret som følge av slåsskamper, siden kastrater regnes som roligere og dermed slåss mindre.²⁰³

Hensynet til flokken som helhet faller også inn under dette vilkåret. Også resten av flokken vil ha nytte av at bukkene kastreres siden de blir roligere, følger flokken bedre og slåss mindre.²⁰⁴ Videre virker kastrerte bukker ”bremsende” på flokken. De samler dyrene og bidrar således til energibesparelse og derigjennom bedre kondisjon for enkeltdyr.²⁰⁵

I forarbeidene til lovendringen i dyrevernsloven ble det imidlertid uttalt at: ”Det er (...) tvilsomt om det foreligger reelt behov for å kastrere dyrene.”²⁰⁶ Videre begrunner de dette utsagnet med at det vil være lønnsomt for de fleste reineierne å ikke ha flere bukker i flokken enn de som trengs i avl. Det vil gjøre det mulig å ha flere simler med det samme beitegrunnlaget.²⁰⁷ Kastrering for å bøte på dårlige beiteforhold kan ikke anses som

²⁰⁰ Ot.prp.nr.36 (2001-2002) s.4-5

²⁰¹ Ot.prp.nr.68 (1999-2000) s.14

²⁰² Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s.40

²⁰³ Ot.prp.nr.68 (1999-2000) s.8

²⁰⁴ Ot.prp.nr.68 (1999-2000) s.8 og ot.prp.nr.15 (2008-2009) s. 38

²⁰⁵ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s.39

²⁰⁶ Ot.prp.nr.68 (1999-2000) s.8

²⁰⁷ Ibid

rettmessig etter loven. Det kan argumenteres med at det er i flokkens interesse å bøte på de dårlige beiteforholdene, men dette er forhold som kreves løst på andre måter.

Tamrein kan også kastreres dersom det er ”nødvendig ut fra andre særlige grunner”. Forarbeidene legger til grunn at en slik særlig grunn er særlige bruksgrunner, eksempelvis kjørrerein og arbeidsrein.²⁰⁸ Det er fordi kastratene er lettere å håndtere og er roligere enn bukkene. Det har vist seg at også kulturelle årsaker spiller en rolle når det gjelder kastrering av reinsbukk. Det gir blant annet en viss status å ha kastrater i flokken. Sistnevnte eksempel er uten tvil i strid med de hensyn loven ivaretar. Status er ikke et hensyn som veier opp for de påkjenningene dyret har som følge av kastrasjonen.

For at kastreringen skal være rettmessig etter loven, må den være ”nødvendig.” Avgjørende for om inngrepet kan anses som nødvendig, kan være om det foreligger noen alternativer til inngrepet. Forarbeidene nevner at å legge opp til et større omfang av kalveslakting vil være økonomisk lønnsomt, og at det langt på vei vil fjerne behovet for å kastrere de voksne bukkene.²⁰⁹ At det foreligger et slikt alternativ innebærer at det skal mer til før inngrepet anses som nødvendig, veid opp mot bukkens interesser i å ikke bli kastrert.

Kastrasjon er et inngrep som kan være meget smertefullt. Det bedrer ikke situasjonen at kunnskapen om bruk av bedøvelse og smertestillende er mangelfull når det kommer til drøvtyggere.²¹⁰ Reinbukken kastreres ved bruk av burdizzo-tang (ublodig kastrering), og det kan dermed oppstå smertefulle betennelser etter kastreringen på grunn av nekrose i testiklene.²¹¹ Rein er videre ikke spesielt vant til å bli håndtert av mennesker, slik at innfangning og håndtering i forbindelse med kastreringen er en særlig stressbelastning for dyrene.²¹² Tilsyn og oppfølging etter inngrepet kan også komme i konflikt med dyrets interesse i å gjenforenes med flokken raskest mulig.

²⁰⁸ Ot.prp.nr.68 (1999-2000) s.8, Høringsnotatet med utkast til ny lov om dyrevelferd (2007) s.74

²⁰⁹ Ot.prp.nr.68 (1999-2000) s.8

²¹⁰ Vitenskapskomiteen for mattrygghet (2005)

²¹¹ Vitenskapskomiteen for mattrygghet (2005) ad hoc-rapporten s.11

²¹² Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s.38

For at kastrering av tamrein skal tillates må inngrepet være ”dyrevelferdsmessig forsvarlig.” Reinbukker kastreres gjerne når de er rundt 3 år gamle.²¹³ Til sammenligning er det på faglig grunnlag ikke anbefalt å kastrere okser eldre enn 6 måneder.²¹⁴ Det kan dermed stilles spørsmålstegn ved hvor forsvarlig denne kastreringen er. Inngrepet er like smertefullt for reinbukken som for oksen, samtidig som reinbukken ofte ikke er vant til å bli håndtert, og derfor blir stresset ved fiksering. Videre er sjansen for komplikasjoner større når dyret blir eldre.²¹⁵ Dette er hensyn som taler mot kastrering, særlig i voksen alder.

Sau:

Loven og forskrift om velferd for småfe åpner for nødvendig kastrering av værlam.²¹⁶ Forarbeidene til forskriften viser imidlertid at denne adgangen er ganske begrenset: ”De fleste høringsinstansene synes å støtte et generelt forbud mot kastrasjon av småfe som ikke er veterinærmedisinsk begrunnet.”²¹⁷ Også forarbeidene til dyrevernloven angir at det ikke finnes tilfredsstillende motiver for kastrering av værer: ”Komiteen kan vanskelig se at kastrering av værlam er nødvendig i en ordnet saueavl. (...) Komiteen finner ikke å kunne foreslå opprettholdt adgang for legmannskastrering av værlam bare for å imøtekomme et behov som det ikke kan gis tilfredsstillende motivering for.”²¹⁸ Denne uttalelsen var relatert til legmannskastrering, men uttalelsen vedrørende motivet har generell relevans. Når loven likevel åpner for kastrering av småfe, er det med tanke på ammegeitproduksjon.²¹⁹

²¹³ Ot.prp.nr.68 (1999-2000) s.8

²¹⁴ Vitenskapskomiteen for mattrygghet (2005) ad hoc-rapporten s.13 og 16

²¹⁵ Vitenskapskomiteen for mattrygghet (2005) ad hoc-rapporten s.13

²¹⁶ FOR-2005-02-18 nr.160:Forskrift om velferd for småfe § 9 annet ledd

²¹⁷ Vedlegg til brev av 12.11.2004 fra Mattilsynet til Landbruks –og matdepartementet § 9

²¹⁸ Innstillingen fra komiteen til revisjon av dyrevernlovgivningen –vedlegg til ot.prp.nr.27 (1973-1974) og Vedlegg til brev av 12.11.2004 fra Mattilsynet til Landbruks –og matdepartementet § 9

²¹⁹ Vedlegg til brev av 12.11.2004 fra Mattilsynet til Landbruks –og matdepartementet § 9

Det er ikke mange tilfeller hvor det er nødvendig med kastrering av ”hensyn til dyrevelferd.” Sauene sankes vanligvis hjem fra utmarksbeite før lammene er kjønnsmodne, og de sendes da om regel direkte til slakt eller skilles fra flokken.²²⁰ Det er dermed ikke noe behov for kastrering. Det kan tenkes enkeltstående unntak, for eksempel hvor væren skal gå sammen med de andre sauene etter at den er blitt kjønnsmoden. Dette er imidlertid ikke i seg selv tilstrekkelig til å gjøre inngrepet nødvendig etter loven. Kastrasjon skal alltid ha en tilstrekkelig begrunnelse, og det har kommet signaler fra Stortinget og samfunnet om at rutinemessig kastrasjon skal unngås så langt det ikke er en tungtveiende begrunnelse for å gjennomføre inngrepet.²²¹

Kastrering kan også begrunnes i andre ”særlige grunner”. Værlam som er født tidlig på året blir kastret for å unngå uønsket parring mens de er på utmarksbeite.²²² Mange uønskede paringer kan bli et problem for bonden. På den annen side kan ikke rutinemessig kastrering tillates på grunn av svakheter i driftsopplegget. Alternativer kan være å hente disse lammene tidligere fra utmarksbeitet, eller legge opp til tidligere slakt. Værlam som ikke er slaktemodne om høsten og som derfor skal føres gjennom vinteren, blir i enkelte driftsformer kastret.²²³ Dette kan vanskelig anses som en grunn som veier opp for påkjenningene værlammet går gjennom ved en kastrasjon.

Kastreringen må være ”dyrevelferdsmessig forsvarlig.” Værlammene kasteres i relativt ung alder, slik at faren for komplikasjoner blir mindre. Det er imidlertid lite kunnskap om medisinerer av værlam i Norge. Det foreligger derfor risiko for feildosering, som igjen kan føre til smerter under inngrepet, samt postoperative smerter.²²⁴ Forskriften om hold av småfe krever at kastreringen skal utføres av veterinær og med bruk av bedøvelse og

²²⁰ Rådet for dyreetikk (2001)

²²¹ Statens dyrehelsetilsyn (2002)

²²² Rådet for dyreetikk (2001)

²²³ Ibid

²²⁴ Vedlegg til brev av 12.11.2004 fra Mattilsynet til Landbruks –og matdepartementet § 9

smertelindring.²²⁵ Men siden det forekommer at lammet ikke er tilstrekkelig bedøvd, er ikke det tilstrekkelig til å bøte på den risikoen lammet utsettes for.

Geit:

Loven og forskriften om velferd for småfe åpner for kastrering av bukkekje.²²⁶

Forarbeidene til forskriftene taler imidlertid mot rutinemessig kastrering av kje:

”Sammenhengen i regelverket, prinsipielle betraktninger og smertene knyttet til inngrepet taler for at rutinemessig kastrasjon av kje ikke tillates.”²²⁷ Det ble imidlertid åpnet for rutinemessig kastrasjon i ammegeitproduksjonen for å unngå uønskede parringer og rånesmak på kjøttet.²²⁸

Et argument for å kastre bukkekje er at de får forlenget tid på beite sammen med moren og de andre geitene.²²⁹ Dette er begrunnet ut fra ”hensynet til dyrevelferd.”

Kastrering kan også begrunnes ut fra hensynet til andre ”særlige grunner.” Kastrering av bukkekje blir gjort av hovedsakelig to årsaker: for å unngå bukk smak på kjøttet, og for å unngå uønsket parring.²³⁰ Som nevnt tidligere er ikke kastrering for å bedre kjøttkvaliteten å anse som særlig grunn. Dette med unntak for kastrasjon av smågris.

Kastrering som formeringskontroll vil kunne anses som særlig grunn, jf. eksemplet om kastrering av katter. På den annen side er det som nevnt tidligere dårlige kunnskaper om anestesi på drøvtyggere, spesielt geit,²³¹ og det gjør at det skal mye til før kastrering blir å anse som nødvendig. Uønsket parring kan imidlertid også hindres ved tidlig slakting (ved

²²⁵ FOR-2005-02-18 nr.160:Forskrift om velferd for småfe § 9 tredje ledd

²²⁶ FOR-2005-02-18 nr.160:Forskrift om velferd for småfe § 9 annet ledd

²²⁷ Vedlegg til brev av 12.11.2004 fra Mattilsynet til Landbruks –og matdepartementet § 9

²²⁸ Ibid

²²⁹ Rådet for dyreetikk (2001)

²³⁰ Vitenskapskomiteen for mattrygghet (2005) ad hoc-rapporten s.19

²³¹ Ibid

produksjon av kjøtt) eller fraskilling og hold på eget beite når dyrene nærmer seg kjønnsmoden alder.²³²

Kastreringen må utføres på en ”dyrevelferdsmessig forsvarlig” måte. Det anbefales at bukkekje kastreres før de er 3 uker gamle. Det er fordi kastrering bør skje før vomfunksjonen er utviklet, for å redusere risikoen for tympani og at vominnhold kommer over i luftveiene.²³³

4.4 Unntak fra forbudet nedfelt i forskrifter

Bestemmelsen har i fjerde ledd en generell forskriftshjemmel som åpner for ytterligere reguleringer gjennom forskrift av blant annet forbud mot og vilkår for medisinsk og kirurgisk behandling, avhorning og kastrering, fjerning av andre kroppsdelene og om bruk av medisinsk eller kirurgisk behandling for å kompensere for et mangelfullt levestandard for dyr.

Et eksempel på slik regulering av bestemmelsens annet ledd finnes i forskrift om hold av svin § 10 annet ledd: ”Lengden av hjørnetennene til råner kan kun reduseres hvis det er nødvendig av sikkerhetshensyn.” Etter loven ville det kun vært tillatt dersom det var av hensyn til dyrets helse. Videre nevner forarbeidene at det kan være aktuelt gjennom forskrift om hold av storfe å tillate nesering på okser.²³⁴ Begge tilfellene forutsetter ut fra alminnelige dyrevelferdsrettslige prinsipper at det ikke foreligger reelle alternativer, og at fordelene med inngrepet veier opp for de ulempene og belastningene dyret blir påført.

Forarbeidene har lagt opp til forskriftsregulering av særlige grunner i bestemmelsens annet ledd: ”Hva som kan være særlige grunner for å avhorne eller kastre, mener departementet det vil være mest hensiktsmessig å regulere nærmere gjennom forskrift etter bestemmelsens siste ledd.”²³⁵ Et eksempel på slik regulering finnes i forskrift om velferd for småfe § 9

²³² Vedlegg til brev av 12.11.2004 fra Mattilsynet til Landbruks –og matdepartementet § 9

²³³ Vitenskapskomiteen for mattrygghet (2005) ad hoc-rapporten s.18

²³⁴ Ot.prp.nr.15 (2008-2009) s.98

²³⁵ Ibid s.40

annet ledd: ”(...) avhorning av kje som er nødvendig ut fra dyrevelferd.” Lovens åpning for ”særlige grunner” er blitt satt til side gjennom forskrift. Dette kan forklares med at loven er generelt utformet, samtidig som den i fjerde ledd gir hjemmel til å fastsette det nærmere innholdet i lovens skjønsmessige vilkår.

5 Konklusjon

Paragraf 9 annet ledd tredje punktum åpner for avhorning og kastrasjon dersom det er nødvendig ut fra hensynet til dyrevelferd eller av andre særlige grunner. Unntaket ”særlig grunn” er imidlertid snevrere enn unntaket for dyrevelferd. I de fleste tilfeller begrunnes avhorning og kastrasjon med hensynet til dyrevelferd. I visse tilfeller vil sikkerhetsmessige grunner, samt andre særlige grunner, være en del av begrunnelsen, men det forekommer sjeldent at inngrepet utføres kun begrunnet med særlige grunner (med unntak for rutinemessig kastrasjon av smågris). I forskrift om velferd for småfe blir dessuten lovens åpning for avhorning av særlige grunner satt til side.

Årsaken til at unntaket for særlige grunner er så snevert, kan være at grunnen til å avhorne eller kastre etter dette unntaket, ofte ikke er egnet til å veie opp for den risikoen dyret utsettes for.

Loven er ment til å ivareta dyrenes interesser, men det viser seg at ved en interessekonflikt har næringens interesser stor vekt. Dette kommer tydelig frem ved at loven tillater rutinemessig kastrasjon av smågris. Grisens interesse i å slippe kastrasjon må vike for næringens interesser, slik at næringen ikke risikerer å tape penger. Den interesseavveiningen som skal foretas før ethvert inngrep blir i praksis ikke gjennomført. Det legges ensidig vekt på at næringen ikke skal risikere at det kommer negative reaksjoner fra kundene som følge av hanngriskjøtt. Grisens interesser blir dermed ikke tillagt vekt ved interesseavveiningen reelt sett.

Et annet eksempel er pelsdyroppdrett. I pelsdyrdommen²³⁶ slår lagmannsretten fast at pelsdyrhold i utgangspunktet ikke er god behandling av dyr, men tillater likevel pelsdyroppdrett fordi det er en viktig økonomisk næring i distriktene. Også her blir dyrenes interesser tillagt tilnærmet ingen vekt ved interesseavveiningen. Fokuset ligger på at næringen ikke skal risikere å tape penger.

Disse eksemplene viser at der det foreligger en interessekonflikt, er det ofte næringens interesser som veier tyngst. Dette innebærer at dyrets reelle vern svekkes.

²³⁶ LE-1999-306

6 Litteraturliste

6.1 Lover

- 1902 Almindelig borgerlig straffelov (straffeloven) av 22.05.02 nr. 10
- 1974 Lov om dyrevern (dyrevernloven) av 20.12.74 nr.73
- 1992 Lov om gjennomføring i norsk rett av hoveddelene i avtale om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde mv (EØS-loven) av 27.11.92 nr. 109
- 2001 Lov om veterinærer og annet dyrehelsepersonell (dyrehelsepersonelloven) av 15.06.01 nr.75
- 2005 Lov om straff (straffeloven) av 20.05.05 nr.28
- 2010 Lov om dyrevelferd (dyrevelferdsloven). Trer i kraft 01.01.10

6.2 Konvensjoner

- Kjæledyrkonvensjonen, European Convention for the protection of pet animals, Strasbourg, 13.11.87
- Produksjonsdyrkonvensjonen, European Convention for the protection of animals kept for farming purposes, Strasbourg, 10.03.76.
- Forsøksdyrkonvensjonen, European Convention for the protection of vertebrate animals used for experimental and other scientific purposes, Strasbourg, 18.03.86
- Europarådsanbefalinger for storfe, Standing committee of the European Convention for the protection of animals kept for farming purposes, recommendation concerning cattle, 21.10.88

Europarådsanbefalinger for geit,	Standing committee of the European Convention for the protection of animals kept for farming purposes, recommendation concerning goats, 06.11.92
Europarådsanbefalinger for sau,	Standing committee of the European Convention for the protection of animals kept for farming purposes, recommendation concerning sheep, 06.11.92
Europarådsanbefaling for svin,	Standing committee of the European Convention for the protection of animals kept for farming purposes, recommendation concerning pigs, 02.12.04
Europarådsanbefalinger for fisk,	Standing committee of the European Convention for the protection of animals kept for farming purposes, recommendation concerning farmed fish, 05.12.05

6.3 Forarbeider og etterarbeider

Ot.prp.nr.3 (1935) (ble sitert i Frøslie (1997))

Ot.prp.nr.27 (1973-1974) Lov om dyrevern

Ot.prp.nr.68 (1999-2000) Om lov om endringer i lov 20.desember 1974 nr.73 om dyrevern

Ot.prp.nr.36 (2001-2002) Om lov om endringer i lov 20.desember 1974 nr.73 om dyrevern

Besl.O.nr.39 (2001-2002) Om lov om endringer i lov 20.desember 1974 nr.73 om dyrevern

Ot.prp.nr.52 (2001-2002) Om lov om veterinær og annet dyrehelsepersonell

St.meld.nr.12 (2002-2003) Om dyrehold og dyrevelferd

Innst.S.nr.226 (2002-2003) Innstilling fra næringskomiteen om dyrehold og dyrevelferd

Ot.prp.nr.15 (2008-2009) Om lov om dyrevelferd

Innst.O.nr.56 (2008-2009) Innstilling fra næringskomiteen om lov om dyrevelferd

Besl.O.nr.77 (2008-2009) Lov nr. 97

6.4 Forskrifter

FOR 1976-11-20 nr.1: Forskrift om å fjerne horn på dyr

FOR 1996-01-15 nr.23: Forskrift om forsøk på dyr

FOR 2001-12-12 nr.1494: Forskrift om hold av høns og kalkun

FOR 2003-02-18 nr.175: Forskrift om hold av svin

FOR 2004-04-22 nr.665: Forskrift om hold av storfe

FOR 2005-02-18 nr.160: Forskrift om velferd for småfe

FOR 2005-06-02 nr.505: Forskrift om velferd for hest

FOR 2008-06-17 nr.822: Forskrift om drift av akvakulturanlegg

6.5 Rettspraksis

Rt.1988 s.928

Rt.1994 s.1274

Eidsivating lagmannsrett dom av 15.12.99, doknr. LE-1999-306

Eidsivating lagmannsrett dom av 10.09.04, doknr. LE-2004-1152

6.6 Juridisk teori

Gisle, Jon m.fl.: *Jusleksikon*. Kunnskapsforlaget, 3.utg, Oslo 2007.

Frøslie, Arne: *Dyrevernloven. Lov av 20. desember 1974 nr 73 om dyrevern med kommentarer*. Tano Aschehoug, 1997.

Gjesdal, Finn: *Dyrevernloven med kommentarer*. Tanum-Norli, Oslo 1977.

Eckhoff, Torstein og Jan E. Helgesen: *Rettskildelære*. 5.utg, Universitetsforlaget, 2001.

Hemsworth, Paul H. og Grahame J. Coleman: *Human-livestock interactions. The stockperson and the Productivity and Welfare of Intensively Farmed Animals*. CAB international, 1998.

6.7 Artikler og internetthenvvisninger

Landbruks –og matdepartementet: *Høringsnotat med utkast til ny lov om dyrevelferd.*

Vedlegg til brev til høringsinstansene, 16.11.2007. URL:

http://www.regjeringen.no/Upload/LMD/Vedlegg/Horinger/Horing_dyrevelferdsloven.pdf

[Lest 22.10.09]

Mattilsynet: *Vedlegg til brev av 12.11.2004 fra Mattilsynet til Landbruks –og matdepartementet. Kommentarer til forslag til forskrifter om dyrevelferd for småfe.*

Fikk tilsendt på e-post fra Inger Helen Stenevik

[Lest 19.08.09]

Innstillingen fra komiteen til revisjon av dyrevernlvgivningen –vedlegg til ot.prp.nr.27 (1973-1974) (ble sitert i kommentarer til forslag til forskrifter om dyrevelferd for småfe § 9).

[Lest 19.08.09]

Rådet for dyreetikk: *Kastrasjon.* Juni 2001. URL:

<http://www.radetfordyreetikk.no/Utallelser/Kastrasjon.HTM>

[Lest 29.10.09]

Rådet for dyreetikk: *Grenser for etisk forsvarlig veterinærbehandling av dyr.* Mars 2000.

URL:

<http://www.radetfordyreetikk.no/Utallelser/Grenser.HTM>

[Lest 29.10.09]

Rådet for dyreetikk: *Fjerning av gevir på reinsdyr før transport til slakteri.* Mai 2007.

URL:

<http://www.radetfordyreetikk.no/Utallelser/Fjerning%20av%20gevir%20reinsdyr.htm>

[Lest 29.10.09]

Rådet for dyreetikk: *Kastrering av smågris –med eller uten bedøvelse*. August 1995. URL:
<http://www.radetfordyreetikk.no/Utallelser/KASTRERI.htm>

[Lest 29.10.09]

Rådet for dyreetikk: *Høringsuttalelse om endring av dyrevernløvens § 7*. Mai 1997.

Kopiert fra papirutgaven hos Landbruks –og matdepartementet.

[Lest 29.09.09]

Rådet for dyreetikk: *Immunologisk kastrering av svin*. Oktober 2009. URL:

http://www.radetfordyreetikk.no/Utallelser/Uttalelse_Immunologisk_kastrering_av_svin_23092009.pdf

[Lest 19.11.09]

Rådet for dyreetikk: *Trynering av gris*. Januar 1998. URL:

<http://www.radetfordyreetikk.no/Utallelser/tryne.HTM>

[Lest 29.10.09]

Rådet for dyreetikk: *Reindrift*. Desember 2000. URL:

<http://www.radetfordyreetikk.no/Utallelser/REINDRIFT.htm>

[Lest 29.10.09]

Vitenskapskomiteen for mattrygghet: *Uttalelse fra Faggruppe for Dyrehelse og Dyrevelferd (Dyrevern) i Vitenskapskomiteen for mattrygghet, 01.02.06. Avhorning og kastrering av kalv og kje*. Juni 2005/Februar 2006. URL:

<http://www.vkm.no/dav/84b8b7a722.pdf>

[Lest 12.08.09]

Vitenskapskomiteen for mattrygghet: *Oppdrag fra Mattilsynet. Forespørsel om risikovurdering fra vitenskapskomiteen –dyrevelferdsmessige konsekvenser ved avhorning og kastrering av kje og kalv (27.06.05)*. Ad hoc-rapporten. Juni 2005. URL:

<http://www.vkm.no/dav/613105f464.pdf>

[Lest 12.08.09]

Metveit, Toralf B.: *Identitetsmerking*. 1996. URL:

<http://www.dyrebeskyttelsen.no/artikler/df1996-1a.shtml> (denne siden eksisterer ikke lenger siden hjemmesiden til dyrebeskyttelsen er under konstruksjon, og har blitt endret siden jeg leste artikkelen.)

[Lest 10.08.09]

Katterapporten. Utredning fra tverrfaglig arbeidsgruppe oppnevnt av statens dyrehelsetilsyn: *Eierløse/forvilledde katter –problembeskrivelse og forslag til løsninger*. 08.02.01. URL:

http://www.mattilsynet.no/mattilsynet/multimedia/archive/00051/Eierl_se_eller_forvi_51552a.pdf

[Lest 29.09.09]

Animalia: *Kastrering på agendaen i EU*. 2007. URL:

<http://www.animalia.no/Artikler/2007/Kastrering-pa-agendaen-i-EU/>

[Lest 09.10.09]

Stenevik, Inger Helen: *Dyrevernlovens beskyttelse av sau mot rovviltfare*.

Fikk tilsendt på e-post av Inger Helen Stenevik.

[Lest 22.10.09]

Wikipedia: *Føre-var-prinsippet*. URL: http://no.wikipedia.org/wiki/Føre-var_prinsippet

[Lest 28.09.09]

Wikipedia: *Kastrering*. URL: <http://no.wikipedia.org/wiki/Kastrering>

[Lest 30.10.09]

Wikipedia: *Sterilisering*. URL: <http://no.wikipedia.org/wiki/Sterilisering>

[Lest 30.10.09]

Det veterinærmedisinske rettsråd: *Kastrasjon –komplikasjoner*. 1996. Sak 1177.
Fikk tilsendt på e-post av Inger Helen Stenevik
[Lest 02.11.09]

Det veterinærmedisinske rettsråd: *Kastrasjon*. 1995. Sak 1150.
Fikk tilsendt på e-post av Inger Helen Stenevik
[Lest 02.11.09]

Det veterinærmedisinske rettsråd: *Tarmfremfall etter kastrasjon*. 1990. Sak 1030.
Fikk tilsendt på e-post av Inger Helen Stenevik
[Lest 02.11.09]

Ken Uggerud, kommentarer til dyrevernloven I: Norsk lovkommentar nettversjon.
[Lest 10.08.09]

Statens næringsmiddeltilsyn: *Kastrering av gris –intern høring*. 03.03.98
Kopiert fra papirutgaven hos Landbruks –og matdepartementet.
[Lest 29.09.09]

Brev fra Norsvin til Landbruksdepartementet: *Kastrasjon av gris*. 30.03.97
Kopiert fra papirutgaven hos Landbruks –og matdepartementet.
[Lest 29.09.09]

Brev fra NOAH, For dyrs rettigheter, til Landbruksdepartementet: *Svar på høring om endring i dyrevernloven, om kastrasjon av smågris*. 13.05.97
Kopiert fra papirutgaven hos Landbruks –og matdepartementet.
[Lest 29.09.09]

Notat: Avdeling for matproduksjon og helse: *Sak: Kastrering av gris*. 19.01.98
Kopiert fra papirutgaven hos Landbruks –og matdepartementet.

[Lest 29.09.09]

Dyrevernalliansen: *Befolkningen i Norge er i mot pelsdyroppdrett*. URL:

http://www.dyrevern.no/Emner/pels/Nyheter_om_pels/6067

[Lest 22.11.09]

Statens dyrehelsetilsyn: *Kastrasjon av værslam før slakting –Dyrevern*.

Fikk tilsendt på e-post av Inger Helen Stenevik

[Lest 22.10.09]

Norsk forskningsråd m.fl.: *Forskningsbehov innen dyrevelferd i Norge. Rapport fra styringsgruppen for dyrevelferd –forsknings –og kunnskapsbehov*. Oslo. Februar 2005.

URL:

http://www.forskningsradet.no/csstorage/flex_attachment/82-02156-4%20dyrevelferd.pdf

[Lest 20.11.09]

Camilla Bjørheim: *20.000 i straff for dyremishandling*. I: Nationen. 11. februar 2006

<http://www.nationen.no/nyhet/article1950368.ece>

[Lest 23.11.09]

Regjeringen: *Dyr: Forbudet mot kastrering av gris er utsatt*. 17. november 2008. URL:

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/lmd/aktuelt/nyheter/2008/nov-08/dyr-forbudet-mot-kastrering-av-gris-er-u.html?id=536264>

[Lest 23.11.09]

EØS-avtalen vedlegg I kapittel 9: *Veterinary and phytosanitary matters*. URL:

<http://www.efta.int/content/legal-texts/eea/annexes/annex1.pdf>

[Lest 23.11.09]